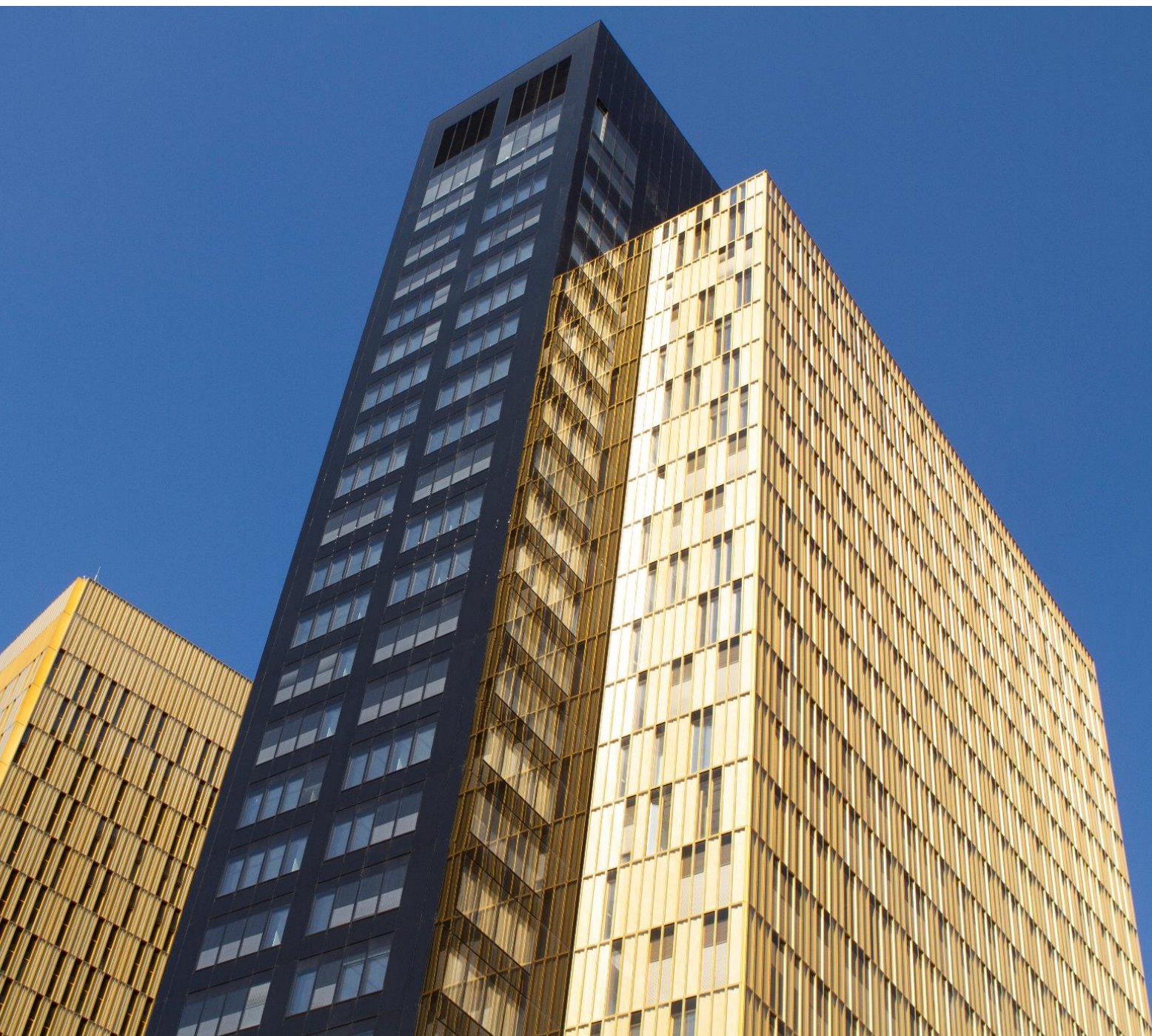

Broszury tematyczne

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

Wprowadzenie

Na podstawie art. 63 traktatu WE przyjęto rozporządzenie Rady (WE) nr 343/2003 z dnia 18 lutego 2003 r. ustanawiające kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego (Dz.U. 2003, L 50, s. 1, zwane dalej „rozporządzeniem Dublin II”), które weszło w życie w dniu 17 marca 2003 r. Rozporządzenie to zostało zmienione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca (Dz.U. 2013, L 180, s. 31, zwanym dalej „rozporządzeniem Dublin III”), przyjętym na podstawie art. 78 ust. 2 lit. e) TFUE. Rozporządzenie Dublin III weszło w życie w dniu 19 lipca 2013 r. i ma zastosowanie do wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonych od dnia 1 stycznia 2014 r.

Zgodnie z zasadą leżącą u podstaw tych aktów każdy wniosek o udzielenie azylu lub ochrony międzynarodowej złożony przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca na terytorium państwa członkowskiego, w tym na granicy lub w strefach tranzytowych, powinien być rozpatrywany pod względem merytorycznym przez jedno państwo członkowskie. Rozporządzenia te określają kryteria ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku oraz procedurę umożliwiającą takie ustalenie.

Kryteria ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej są określone w porządku hierarchicznym w rozdziale III rozporządzenia Dublin III¹ i mają na celu umożliwienie państwu członkowskiemu, do którego wpłynął wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, ustalenie, które państwo członkowskie będzie ostatecznie odpowiedzialne za rozpatrzenie tego wniosku.

Wspomniane kryteria zostały przedstawione w rozdziale III i występują w następującej kolejności:

- najlepsze uwzględnienie interesów małoletniego bez opieki²;

¹ W szczególności w art. 8–15 tego rozporządzenia. Znajdowały się one wcześniej w art. 6–14 rozporządzenia Dublin II.

² Artykuł 8 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 6 rozporządzenia Dublin II.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

- przebywanie na terytorium państwa członkowskiego członka rodziny korzystającego³ z ochrony międzynarodowej lub ubiegającego się⁴ o nią;
- utrzymanie więzi rodzinnych⁵;
- wydanie dokumentów pobytu lub wiz⁶;
- nielegalny wjazd lub pobyt⁷;
- wjazd bezwizowy⁸;
- wniosek o udzielenie azylu złożony w międzynarodowej strefie tranzytowej⁹.

Kryteria te są stosowane na podstawie sytuacji istniejącej w chwili, w której wnioskodawca po raz pierwszy złożył wniosek w państwie członkowskim¹⁰.

W rozporządzeniach Dublin II i Dublin III zostały przewidziane dodatkowe szczególne kryteria ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego.

I tak, w szczególności, w przypadku gdy nie można wyznaczyć odpowiedzialnego państwa członkowskiego na podstawie kryteriów wymienionych w tych rozporządzeniach, odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jest pierwsze państwo członkowskie, w którym wniosek ten został złożony¹¹. Następnie, jeżeli przekazanie wnioskodawcy do państwa członkowskiego pierwotnie wyznaczonego jako państwo odpowiedzialne jest niemożliwe, gdyż istnieją istotne powody ku temu, by przypuszczać, że w procedurze azylowej i w warunkach przyjmowania wnioskodawców w tym państwie członkowskim występują systemowe nieprawidłowości, powodujące pojawienie się ryzyka niehumanitarnego lub poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą”), państwo członkowskie dokonujące ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego dalej prowadzi ocenę kryteriów określonych w rozdziale III w celu stwierdzenia, czy inne państwo członkowskie może zostać wyznaczone jako odpowiedzialne. Jeżeli nie można przeprowadzić przekazania do żadnego z państw członkowskich wyznaczonych na podstawie kryteriów określonych w rozdziale III ani do pierwszego państwa członkowskiego, w którym złożono wniosek, odpowiedzialnym

³ Artykuł 9 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 7 rozporządzenia Dublin II.

⁴ Artykuł 10 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 8 rozporządzenia Dublin II.

⁵ Artykuł 11 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 14 rozporządzenia Dublin II.

⁶ Artykuł 12 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 9 rozporządzenia Dublin II.

⁷ Artykuł 13 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 10 rozporządzenia Dublin II.

⁸ Artykuł 14 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 11 rozporządzenia Dublin II.

⁹ Artykuł 15 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 12 rozporządzenia Dublin II.

¹⁰ Artykuł 7 ust. 2 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 5 ust. 2 rozporządzenia Dublin II.

¹¹ Artykuł 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin III i odpowiednio art. 13 rozporządzenia Dublin II.

państwem członkowskim staje się państwo członkowskie prowadzące postępowanie w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego¹².

Ponadto przewidziano przepisy szczególne w przypadku, gdy osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową jest uzależniona od pomocy członka rodziny legalnie zamieszkującego w jednym z państw członkowskich lub gdy członek jego rodziny jest zależny od pomocy wnioskodawcy¹³. Wreszcie, klauzula uznaniowa¹⁴ pozwala każdemu państwu członkowskiemu na zdecydowanie o rozpatrzeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej wniesionego w tym państwie przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, nawet jeżeli za takie rozpatrzenie nie jest odpowiedzialne na podstawie kryteriów ustanowionych w owych rozporządzeniach.

¹² Artykuł 3 ust. 2 akapity drugi i trzeci rozporządzenia Dublin III. Rozporządzenie Dublin II nie zawierało odpowiednich przepisów. Przepisy art. 3 ust. 2 akapity drugi i trzeci rozporządzenia Dublin III zostały w istocie wprowadzone w szczególności w następstwie rozwoju orzecznictwa, a w szczególności [wyroku z dnia 21 grudnia 2011 r. \(wielka izba\), N.S. i in. \(C-411/10 i C-493/10, EU:C:2011:865\)](#).

¹³ Artykuł 16 rozporządzenia Dublin III, zatytułowany „Osoby zależne”. Wcześniej art. 15 rozporządzenia Dublin II, powszechnie określany jako „klauzula humanitarna”.

¹⁴ Artykuł 17 rozporządzenia Dublin III, zatytułowany „Klauzule uznaniowe”. Wcześniej art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin II, powszechnie określany jako „klauzula suwerenności”, który był przedmiotem kilku orzeczeń Trybunału [wyroki: [z dnia 21 grudnia 2011 r. \(wielka izba\), N.S. i in. \(C-411/10 i C-493/10, EU:C:2011:865\)](#); [z dnia 14 listopada 2013 r. \(wielka izba\), Puid \(C-4/11, EU:C:2013:740\)](#)].

Wykaz aktów, o których mowa

Rozporządzenie Rady (WE) nr 343/2003 z dnia 18 lutego 2003 r. ustanawiające kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego (Dz.U. 2003, L 50, s. 1).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 604/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia kryteriów i mechanizmów ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela kraju trzeciego lub bezpaństwowca (Dz.U. 2013, L 180, s. 31).

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1560/2003 z dnia 2 września 2003 r. ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego (Dz.U. 2003, L 222, s. 3).

Rozporządzenie (WE) nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (Dz.U. 2006, L 105, s. 1), zmienione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 610/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. (Dz.U. 2013, L 182, s. 1).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (Dz.U. 2013, L 180, s. 60).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/33/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie ustanowienia norm dotyczących przyjmowania wnioskodawców ubiegających się o ochronę międzynarodową (Dz.U. 2013, L 180, s. 96).

Dyrektywa Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między państwami członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami (Dz.U. 2001, L 212, s. 12).

Spis treści

WPROWADZENIE	3
WYKAZ AKTÓW, O KTÓRYCH MOWA	6
I. USTALENIE ODPOWIEDZIALNEGO PAŃSTWA CZŁONKOWSKIEGO	9
1. Kryteria ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego	9
1.1. Nadrzędny interes małoletniego	9
1.2. Więzy rodzinne	10
1.2.1. Obecność członka rodziny będącego beneficjentem ochrony międzynarodowej	10
1.2.2. Stosunek zależności	14
1.3. Wjazd na terytorium	15
2. Odstępstwa od stosowania kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego	18
2.1. Ryzyko naruszenia art. 4 Karty	18
2.2. Zastosowanie klauzuli uznaniowej przez dane państwo członkowskie	27
3. Brak wyraźnej decyzji dotyczącej ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego	31
4. Relokacja – Mechanizm tymczasowego odstępowstwa od mechanizmu dublińskiego	32
II. PROCEDURA PRZEKAZANIA DO ODPOWIEDZIALNEGO PAŃSTWA CZŁONKOWSKIEGO	38
1. Wtórne przejęcie w przypadku nielegalnego powrotu do państwa członkowskiego, które przeprowadziło przekazanie	38
2. Wyprzedzająca decyzja o przekazaniu	40
3. Termin na przekazanie	41
III. ZAKRES KONTROLI SĄDOWEJ DECYZJI O PRZEKAZANIU	44
1. Ograniczona kontrola sądowa – Rozporządzenie Dublin II	44
2. Rozszerzona kontrola sądowa – Rozporządzenie Dublin III	46
2.1. Nieprzestrzeganie przepisów technicznych	46
2.2. Nieprzestrzeganie terminów	50
2.3. Kontrola decyzji o przekazaniu w przypadku wtórnego przejęcia	55

2.4. Kontrola decyzji o przekazaniu w przypadku wtórnego przejęcia małoletniego pozostającego bez opieki	57
2.5. Możliwość powołania się na okoliczności zaistniałe po wydaniu decyzji o przekazaniu.....	60

I. Ustalenie odpowiedzialnego państwa członkowskiego

1. Kryteria ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego

1.1. Nadrzędny interes małoletniego

Wyrok z dnia 6 czerwca 2013 r. (czwarta izba), MA i in. (C-648/11, [EU:C:2013:367](#))

Rozporządzenie (WE) nr 343/2003 – Ustalenie odpowiedzialnego państwa członkowskiego – Osoba małoletnia pozostająca bez opieki – Wnioski o azyl wniesione kolejno w dwóch państwach członkowskich – Brak posiadania przez małoletniego członka rodziny na terenie państwa członkowskiego – Artykuł 6 akapit drugi rozporządzenia (WE) nr 343/2003 – Przekazanie małoletniego do państwa członkowskiego, w którym złożył on swój pierwszy wniosek – Zgodność – Nadrzędny interes dziecka – Artykuł 24 ust. 2 Karty

Dwóch małoletnich narodowości erytrejskiej (MA i BT) oraz jeden małoletni narodowości irackiej (DA) złożyli wnioski o udzielenie azylu w Zjednoczonym Królestwie. Żaden członek ich rodzin nie przebywał zgodnie z prawem w innym państwie członkowskim Unii. Organy brytyjskie stwierdziły, iż każdy z nich złożył już uprzednio wniosek o udzielenie azylu w innym państwie członkowskim, to jest we Włoszech (MA i BT) oraz w Niderlandach (DA). W związku z tym podjęto decyzję o przeniesieniu małoletnich do tych państw, które uznano za odpowiedzialne za rozpatrzenie ich wniosków o udzielenie azylu.

Rozporządzenie Dublin II przewiduje, że w przypadku gdy osoba ubiegająca się o azyl jest małoletnim pozbawionym opieki, państwem członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrywanie wniosku jest to państwo, w którym członek jego lub jej rodziny przebywa zgodnie z prawem, pod warunkiem że leży to w najlepszym interesie małoletniego. W przypadku braku członka rodziny państwem członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrywanie wniosku jest to państwo, w którym małoletni złożył wniosek o udzielenie azylu, przy czym rozporządzenie nie precyzuje, czy chodzi o pierwszy wniosek złożony przez małoletniego w państwie członkowskim, czy też ostatni wniosek złożony przezeń w innym państwie członkowskim.

W tym względzie Trybunał orzekł, że w przypadku gdy małoletni pozbawiony opieki, którego żaden z członków rodziny nie przebywa zgodnie z prawem na terytorium Unii Europejskiej, złożył wnioski o udzielenie azylu w więcej niż jednym państwie członkowskim, to odpowiedzialne za rozpatrzenie jego wniosku jest państwo członkowskie, w którym małoletni znajduje się po złożeniu w nim wniosku o azyl. Wniosek ten wynika z kontekstu i celu rozporządzenia, którym jest zagwarantowanie osobie ubiegającej się o azyl skutecznego dostępu do procedur określania statusu uchodźcy, przy jednoczesnym szczególnym uwzględnieniu interesów osób małoletnich pozostających bez opieki. I tak, ze względu na to, że małoletni pozbawieni opieki tworzą kategorię osób w szczególnie trudnej sytuacji, nie można przedłużać bardziej, niż jest to

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

konieczne, procedury ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego, co skutkuje co do zasady tym, że nie można przekazywać tych małoletnich do innego państwa członkowskiego.

Względy te są potwierdzone przez wymóg poszanowania praw podstawowych, w tym prawa polegającego na uwzględnianiu we wszystkich działaniach dotyczących dzieci – podejmowanych zarówno przez władze publiczne, jak i przez instytucje prywatne – przede wszystkim nadrzędnego interesu dziecka¹⁵. W związku z tym w nadrzędnym interesie małoletnich pozbawionych opieki leży nieprzedłużanie bardziej, niż jest to konieczne, procedury ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego; w interesie tym leży natomiast zagwarantowanie szybkiego dostępu do procedur określania statusu uchodźcy.

Trybunał wyjaśnił, że taka wykładnia nie oznacza, że pozostający bez opieki małoletni, którego wniosek został oddalony w pierwszym państwie członkowskim z przyczyn materialnych, może następnie zażądać rozpatrzenia swojego wniosku o azyl w innym państwie członkowskim. Państwa członkowskie nie są bowiem zobowiązane do weryfikacji, czy wnioskodawca spełnia warunki przyznania statusu uchodźcy, jeśli wniosek zostaje uznany za niedopuszczalny ze względu na to, że osoba ubiegająca się o azyl złożyła identyczny wniosek po otrzymaniu decyzji ostatecznej.

1.2. Więzy rodzinne

1.2.1. Obecność członka rodziny będącego beneficjentem ochrony międzynarodowej

Wyrok z dnia 1 sierpnia 2022 r., Bundesrepublik Deutschland (Dziecko uchodźców urodzone poza państwem przyjmującym) (C-720/20, [EU:C:2022:603](#))

Odesłanie prejudycjalne – Wspólna polityka w dziedzinie azylu – Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 (Dublin III) – Wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej złożony przez małoletniego w państwie członkowskim jego urodzenia – Rodzice tego małoletniego, którzy wcześniej uzyskali status uchodźcy w innym państwie członkowskim – Artykuł 3 ust. 2 – Artykuł 9 – Artykuł 20 ust. 3 – Dyrektywa 2013/32/UE – Artykuł 33 ust. 2 lit. a) – Dopuszczalność wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i odpowiedzialność za jego rozpatrzenie

¹⁵ Należy również zauważyć, że art. 8 ust. 4 rozporządzenia Dublin III odnosi się obecnie do uwzględnienia nadrzędnego interesu dziecka przy ustalaniu państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie wniosków małoletnich pozostających bez opieki.

Skarżąca, obywatelka Federacji Rosyjskiej, urodziła się w Niemczech w 2015 r. W marcu 2012 r. jej rodzice i pięcioro rodzeństwa, będących również obywatelami rosyjskimi, uzyskali status uchodźcy w Polsce. W grudniu 2012 r. opuścili Polskę, udając się do Niemiec, gdzie złożyli wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej. Rzeczpospolita Polska odmówiła nadania dalszego biegu wnioskowi organów niemieckich o wtórne przejęcie tych osób z tego powodu, że osobom tym przyznano już ochronę międzynarodową na jej terytorium. W konsekwencji organy niemieckie odrzuciły wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej jako niedopuszczalne ze względu na status uchodźcy, który osoby te uzyskały już w Polsce. Rodzina skarżącej nadal przebywała jednak na terytorium Niemiec.

W marcu 2018 r. skarżąca złożyła do organów niemieckich wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Wniosek ten został odrzucony jako niedopuszczalny, w szczególności na podstawie rozporządzenia Dublin III.

Sąd odsyłający, do którego wniesiono skargę na tę ostatnią decyzję o odrzuceniu wniosku, miał wątpliwości co do tego, czy Republika Federalna Niemiec jest państwem członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosku skarżącej, a jeśli tak, to czy to państwo członkowskie jest uprawnione do odrzucenia tego wniosku jako niedopuszczalnego na mocy dyrektywy „w sprawie procedur”.

W szczególności sąd ten zastanawiał się nad zastosowaniem do sytuacji skarżącej w drodze analogii niektórych przepisów rozporządzenia Dublin III i dyrektywy „w sprawie procedur”. W tym względzie sąd odsyłający dąży do ustalenia, po pierwsze, czy – w celu zapobiegania wtórnym przepływowi osób ubiegających się o ochronę międzynarodową – art. 20 ust. 3 rozporządzenia Dublin III, dotyczący w szczególności sytuacji dzieci urodzonych po przybyciu osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową, ma zastosowanie do wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego przez małoletniego w państwie członkowskim jego urodzenia, jeżeli jego rodzicom przyznano już ochronę międzynarodową w innym państwie członkowskim¹⁶. Po drugie, sąd ten zmierzał do ustalenia, czy art. 33 ust. 2 lit. a) dyrektywy „w sprawie procedur”¹⁷ ma zastosowanie do małoletniego, którego rodzicom przyznano ochronę międzynarodową w innym państwie członkowskim, jednak on sam jej nie uzyskał.

Trybunał, orzekający w składzie wielkiej izby, udzielił na te pytania odpowiedzi przeczącej. W szczególności stwierdził on, po pierwsze, że zgodnie z rozporządzeniem

¹⁶ Na podstawie tego przepisu do celów postępowania w sprawie przejęcia status małoletniego towarzyszącego osobie ubiegającej się o ochronę międzynarodową i odpowiadającego definicji „członka rodziny” jest rozpatrywany nieodłącznie od statusu tego członka jego rodziny przez państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej temu członkowi rodziny, nawet jeżeli małoletni sam nie jest wnioskodawcą, o ile najlepiej zabezpiecza to jego interesy. W identyczny sposób traktowane są dzieci urodzone po przyjeździe wnioskodawcy na terytorium państw członkowskich, bez potrzeby wszczęcia nowego postępowania w celu ich przejęcia.

¹⁷ Na podstawie tego przepisu państwa członkowskie mogą uznać wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny, jeżeli inne państwo członkowskie udzieliło już ochrony międzynarodowej.

Dublin III państwo członkowskie, w którym małoletni składa pisemny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, jest odpowiedzialne za rozpatrzenie tego wniosku, a po drugie, że państwo członkowskie nie może uznać wniosku za niedopuszczalny na tej podstawie, że członkowie jego rodziny opuścili inne państwo członkowskie, w którym korzystali z ochrony międzynarodowej, i nielegalnie udali się do państwa członkowskiego, w którym małoletni złożył swój wniosek. W przypadku braku wniosku wyrażonego na piśmie to pierwsze państwo członkowskie, do którego złożono wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, jest odpowiedzialne za jego rozpatrzenie, chyba że inne państwo członkowskie zostanie wyznaczone jako odpowiedzialne zgodnie z kryteriami wymienionymi w rozporządzeniu.

W tym względzie w pierwszej kolejności Trybunał zauważył, że art. 20 ust. 3 rozporządzenia Dublin III nie znajduje zastosowania w drodze analogii do sytuacji, w której małoletni i jego rodzice składają wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej w państwie członkowskim, w którym dziecko to się urodziło, mimo że rodzicom przyznano już ochronę międzynarodową w innym państwie członkowskim. Po pierwsze bowiem, przepis ten zakłada, że członkowie rodziny małoletniego nadal mają status „wnioskodawcy”, w związku z czym nie reguluje sytuacji dziecka urodzonego po uzyskaniu przez członków jego rodziny ochrony międzynarodowej w państwie członkowskim innym niż to, w którym dziecko się urodziło i zamieszkuje z rodziną. Po drugie, sytuacja małoletniego, którego członkowie rodziny są osobami ubiegającymi się o ochronę międzynarodową, i sytuacja małoletniego, którego członkowie rodziny są już beneficjentami takiej ochrony, nie są porównywalne w kontekście systemu ustanowionego przez rozporządzenie Dublin III. Pojęcia „wnioskodawcy”¹⁸ i „beneficjenta ochrony międzynarodowej”¹⁹ odnoszą się bowiem do dwóch różnych statusów prawnych regulowanych odmiennymi przepisami tego rozporządzenia. W konsekwencji zastosowanie w drodze analogii art. 20 ust. 3 do sytuacji małoletniego, którego członkowie rodziny są już beneficjentami ochrony międzynarodowej, pozbawiłoby zarówno tego małoletniego, jak i państwa członkowskiego, które udzieliło tej ochrony członkom jego rodziny, możliwości zastosowania mechanizmów przewidzianych w tym rozporządzeniu. Skutkowałoby to w szczególności tym, że wobec tego małoletniego mogłaby zostać wydana decyzja o przekazaniu bez wszczęcia wobec niego postępowania w sprawie przejęcia.

Ponadto rozporządzenie Dublin III przewiduje szczególne zasady w przypadku, gdy postępowanie wszczęte wobec członków rodziny wnioskodawcy zostało już zakończone i zezwolono im na pobyt jako beneficjentom ochrony międzynarodowej w państwie członkowskim. W szczególności art. 9 tego rozporządzenia stanowi, że w takiej sytuacji to ostatnie państwo członkowskie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku

¹⁸ W rozumieniu art. 2 lit. c) rozporządzenia Dublin III.

¹⁹ W rozumieniu art. 2 lit. f) rozporządzenia Dublin III.

o udzielenie ochrony międzynarodowej, pod warunkiem że zainteresowane osoby wyrażą taką wolę na piśmie. Prawdą jest, że warunek ten wyklucza stosowanie art. 9 w braku wyrażenia takiej woli. Sytuacja ta może wystąpić w szczególności w przypadku, gdy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej dotyczący danego małoletniego został złożony po nielegalnym wtórnym przemieszczeniu się jego rodziny z pierwszego państwa członkowskiego do państwa członkowskiego, w którym wniosek ten został złożony. Niemniej jednak okoliczność ta nie zmienia faktu, że prawodawca Unii przewidział w tym artykule przepis, który obejmuje właśnie rozpatrywaną sytuację. Jednocześnie, mając na uwadze jasne brzmienie przywołanego art. 9, nie można odstąpić od wymogu wyrażenia woli na piśmie.

W tych okolicznościach w sytuacji, w której zainteresowane osoby nie wyraziły na piśmie woli, aby państwem członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosku małoletniego o udzielenie ochrony międzynarodowej było państwo, w którym członkowie jego rodziny uzyskali zezwolenie na pobyt jako beneficjenci ochrony międzynarodowej, ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego należy dokonać na podstawie art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin III²⁰.

W drugiej kolejności Trybunał stwierdził, że art. 33 ust. 2 lit. a) dyrektywy „w sprawie procedur” nie znajduje zastosowania w drodze analogii do wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w państwie członkowskim przez dziecko, jeżeli to nie jemu samemu, a jego rodzicom przyznano ochronę międzynarodową w innym państwie członkowskim. W tym względzie Trybunał przypominał, że dyrektywa ta wylicza w sposób wyczerpujący przypadki, w których państwa członkowskie mogą uznać wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej za niedopuszczalny. Dodatkowo przepis przewidujący te podstawy niedopuszczalności ma charakter derogacyjny względem ciążącego na państwach członkowskich obowiązku merytorycznego rozpatrywania wszystkich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Z wyczerpującego i derogacyjnego charakteru tego przepisu wynika, że powinien on podlegać wykładni ścisłej, a zatem nie można go stosować do sytuacji, która nie odpowiada jego brzmieniu. Zakres stosowania *ratione personae* owego przepisu nie może w konsekwencji rozciągać się na osobę ubiegającą się o ochronę międzynarodową, która sama nie uzyskała takiej ochrony.

²⁰ Zgodnie z tym przepisem, w przypadku gdy nie można wyznaczyć państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie wniosku o udzielenie azylu na podstawie kryteriów wymienionych w rozporządzeniu Dublin III, odpowiedzialne za rozpatrywanie wniosku o udzielenie azylu jest pierwsze państwo członkowskie, w którym wniosek został złożony.

1.2.2. Stosunek zależności

Wyrok z dnia 6 listopada 2012 r. (wielka izba), K (C-245/11, [EU:C:2012:685](#))

Rozporządzenie (WE) nr 343/2003 – Ustalenie państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie azylu wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Klauzula humanitarna – Artykuł 15 tego rozporządzenia – Osoba korzystająca z azylu w państwie członkowskim uzależniona od pomocy osoby ubiegającej się o azyl ze względu na to, że cierpi na poważną chorobę – Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia – Obowiązek rozpatrzenia przez państwo członkowskie, które nie jest odpowiedzialne w świetle kryteriów określonych w rozdziale III tegoż rozporządzenia, wniosku o udzielenie azylu złożonego przez wspomnianą osobę ubiegającą się o azyl – Przestanki

K wjechała nielegalnie do Polski, przybywając z kraju trzeciego, i złożyła tam w marcu 2008 r. pierwszy wniosek o udzielenie azylu. K opuściła następnie terytorium Polski i przybyła nielegalnie do Austrii, gdzie dołączyła do jednego ze swoich dorosłych synów, który korzysta tam już ze statusu uchodźcy wraz z małżonką i trzema nieletnimi dziećmi. W kwietniu 2008 r. K złożyła w Austrii drugi wniosek o udzielenie azylu. Synowa K znajduje się w sytuacji zależności względem K z powodu opieki nad niemowlęciem oraz poważnej choroby i ciężkiego upośledzenia, na które cierpi wskutek poważnego traumatycznego zdarzenia zaistniałego w kraju trzecim.

Uznając, że Rzeczpospolita Polska jest państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosku o udzielenie azylu złożonego przez K, organy austriackie zwróciły się do tego państwa członkowskiego o wtórne przejęcie.

Sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy w sytuacji takiej jak rozpatrywana należy zastosować klauzulę humanitarną przewidzianą w art. 15 rozporządzenia Dublin II, w konsekwencji czego Austria byłaby właściwa do orzekania w przedmiocie wniosku o udzielenie azylu.

Trybunał orzekł, iż art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 343/2003 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy osoba korzystająca z azylu w państwie członkowskim jest zależna, w szczególności ze względu na poważną chorobę, od członka swojej rodziny ubiegającego się o azyl, lecz którego wniosek podlega zgodnie z kryteriami ustanowionymi w rozdziale III tego rozporządzenia rozpoznaniu w innym państwie członkowskim, państwo członkowskie, w którym osoby te zamieszkują, staje się odpowiedzialne za rozpoznanie wniosku o azyl. Trybunał uznał, że to do tego właśnie państwa członkowskiego należy przejęcie zobowiązań związanych z odpowiedzialnością i powiadomienie o tym fakcie państwa członkowskiego uprzednio odpowiedzialnego, nawet gdy to ostatnie państwo nie przedstawiło wniosku w tym zakresie zgodnie z art. 15 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia nr 343/2003.

Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia Dublin II znajduje bowiem zastosowanie do sytuacji zależności, w której to nie osoba ubiegająca się o azyl jest zależna od pomocy osoby

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

spokrewnionej przebywającej w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie wskazane jako odpowiedzialne w świetle kryteriów wymienionych w rozdziale III tego rozporządzenia, lecz to osoba spokrewniona przebywająca w tym innym państwie członkowskim jest zależna od pomocy osoby ubiegającej się o azyl. Przepis ten ma również zastosowanie, gdy przywołane w nim względy humanitarne odnoszą się do osoby zależnej w rozumieniu tego przepisu, która nie będąc członkiem rodziny w rozumieniu art. 2 lit. i) rozporządzenia nr 343/2003, wykazuje więzy rodzinne z osobą ubiegającą się o azyl, i której osoba ubiegająca się o azyl jest w stanie rzeczywiście udzielać potrzebnej pomocy²¹²².

1.3. Wjazd na terytorium

Wyroki z dnia 26 lipca 2017 r. (wielka izba): Jafari (C-646/16, [EU:C:2017:586](#)); A.S. (C-490/16, [EU:C:2017:585](#)) ²³

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (WE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Przybycie nadzwyczajnie dużej liczby obywateli państw trzecich ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej – Zorganizowanie przekroczenia granicy przez organy jednego państwa członkowskiego do celów tranzytu do innego państwa członkowskiego – Wjazd, na który zezwolono na zasadzie odstępstwa, ze względów humanitarnych – Artykuł 2 lit. m) – Pojęcie „wizy” – Artykuł 12 – Wydanie wizy – Artykuł 13 – Nielegalne przekroczenie granicy zewnętrznej

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (WE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Przybycie nadzwyczajnie dużej liczby obywateli państw trzecich ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej – Zorganizowanie przekroczenia granicy przez organy jednego państwa członkowskiego do celów tranzytu do innego państwa członkowskiego – Wjazd, na który zezwolono na zasadzie odstępstwa, ze względów humanitarnych – Artykuł 13 – Nielegalne przekroczenie granicy zewnętrznej – Termin dwunastu miesięcy od dnia przekroczenia granicy – Artykuł 27 – Środki zaskarżenia – Zakres

²¹ Zgodnie z art. 11 ust. 4 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1560/2003 z dnia 2 września 2003 r. ustanawiającego szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 343/2003 ustanawiającego kryteria i mechanizmy określania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o azyl, złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego (Dz.U. 2003, L 222, s. 3).

²² Należy zauważyć, że w rozporządzeniu Dublin III prawodawca nie skodyfikował orzecznictwa wynikającego z wyroku z dnia 6 listopada 2012 r. (wielka izba), K (C-245/11, EU:C:2012:685), i ograniczył obowiązki państw członkowskich w tym obszarze. Artykuł 16 tego rozporządzenia stanowi, że w przypadku gdy wnioskodawca jest zależny od pomocy swojego dziecka, rodzeństwa lub rodzica legalnie zamieszkującego w jednym z państw członkowskich lub gdy dziecko, rodzeństwo lub rodzic wnioskodawcy legalnie zamieszkujący w jednym z państw członkowskich są uzależnieni od pomocy wnioskodawcy, państwa członkowskie w normalnej sytuacji nie rozłączają wnioskodawcy z tym dzieckiem, rodzeństwem lub rodzicem lub łączą ich ze sobą.

²³ Wyrok wymieniony również w sekcji III.2.1, zatytułowanej „Nieprzestrzeganie przepisów technicznych”.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

kontroli sądowej – Artykuł 29 – Termin sześciu miesięcy na przeprowadzenie przekazania – Obliczanie terminów – Wniesienie skargi – Skutek zawieszający

W 2016 r. obywatel syryjski ([wyrok A.S., C-490/16](#)) i członkowie dwóch afgańskich rodzin ([wyrok Jafari, C-646/16](#)) przekroczyli granicę między Chorwacją a Serbią bez odpowiedniej wizy. Organy chorwackie zorganizowały transport tych osób do granicy słoweńskiej, aby pomóc im we wjeździe na terytorium innych państw członkowskich w celu złożenia tam wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Obywatel syryjski złożył następnie taki wniosek w Słowenii, a członkowie rodzin afgańskich w

Austrii. Jednakże zarówno Słowenia, jak i Austria stwierdziły, że – ponieważ wnioskodawcy wjechali do Chorwacji nielegalnie – zgodnie z rozporządzeniem Dublin III za rozpatrzenie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej tych osób odpowiedzialne są organy chorwackie.

Osoby, których dotyczą omawiane sprawy, zaskarżyły odnośne decyzje organów słoweńskich i austriackich do sądu, podnosząc, że ich wjazd do Chorwacji nie można uznać za nielegalny i że zgodnie z rozporządzeniem Dublin III za rozpatrzenie ich wniosków odpowiedzialne są odpowiednio organy słoweńskie i austriackie.

W tym kontekście sądy odsyłające zwróciły się do Trybunału z pytaniem, czy wjazd zainteresowanych osób należy uznać za legalny, czy też nielegalny w rozumieniu rozporządzenia Dublin III. Poza tym sąd austriacki zmierzał także od ustalenia, czy działania organów chorwackich są równoznaczne z wydaniem wizy przez to państwo członkowskie.

I tak, Trybunał najpierw stwierdził, że w rozumieniu rozporządzenia Dublin III wiza jest „zezwoleniem lub decyzją państwa członkowskiego wymaganym do tranzytu lub wjazdu” na terytorium tego państwa członkowskiego lub kilku państw członkowskich.

W konsekwencji, po pierwsze, pojęcie wizy odsyła do aktu wydanego formalnie przez krajowy organ administracyjny, a nie do zwykłego tolerowania, po drugie zaś, wiza nie należy mylić z przyjęciem na terytorium państwa członkowskiego, ponieważ wiza jest wymagana właśnie w celu zezwolenia na to przyjęcie.

W tych okolicznościach Trybunał uznał, że przyjęcia obywatela państwa trzeciego na terytorium państwa członkowskiego nie można uznać za wydanie wizy, nawet jeśli to przyjęcie następuje w związku z wystąpieniem nadzwyczajnych okoliczności charakteryzujących się masowym napływem wysiedleńców do Unii. Ponadto Trybunał stwierdził, że przekroczenie granicy z naruszeniem warunków ustanowionych

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

w obowiązujących w danym państwie członkowskim przepisach należy siłą rzeczy uznać za „nielegalne” w rozumieniu rozporządzenia Dublin III.

W odniesieniu do przewidzianej w kodeksie granicznym Schengen²⁴ możliwości zezwolenia przez państwa członkowskie obywatelom państw trzecich, którzy nie spełniają warunków wjazdu, na wjazd na ich terytorium ze względów humanitarnych, Trybunał przypominał, że takie zezwolenie jest ważne jedynie na terytorium danego państwa członkowskiego, lecz nie na terytorium pozostałych państw członkowskich.

Ponadto przyznanie, że wjazd obywatela państwa trzeciego, na który państwo członkowskie zezwoliło ze względów humanitarnych, na zasadzie odstępstwa od warunków wjazdu nałożonych co do zasady na takiego obywatela, nie stanowi nielegalnego przekroczenia granicy, oznaczałoby, że to państwo członkowskie nie byłoby odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego przez tę osobę w innym państwie członkowskim. Tymczasem taka konkluzja byłaby niezgodna z rozporządzeniem Dublin III, które nakłada na państwo członkowskie, po przekroczeniu granicy którego taka osoba wjechała na terytorium Unii, odpowiedzialność za rozpatrzenie złożonego przez tę osobę wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Tak więc państwo członkowskie, które postanowiło zezwolić ze względów humanitarnych na wjazd na jego terytorium obywatelowi państwa trzeciego, który nie posiada wizy, ani też nie jest zwolniony z obowiązku jej posiadania, nie może być zwolnione z takiej odpowiedzialności.

W tych okolicznościach Trybunał orzekł, że pojęcie „nielegalnego przekroczenia granicy” obejmuje także sytuację, w której państwo członkowskie przyjmuje na swoje terytorium obywateli państw trzecich poprzez odwołanie się do względów humanitarnych i w oparciu o odstępstwo od warunków wjazdu nałożonych co do zasady na obywateli państw trzecich.

Poza tym, odwołując się do mechanizmów ustanowionych w rozporządzeniu Dublin III, do dyrektywy 2001/55 i do art. 78 ust. 3 TFUE, Trybunał stwierdził, że okoliczność, iż przekroczenie granicy miało miejsce w sytuacji charakteryzującej się przybyciem nadzwyczajnie dużej liczby obywateli państw trzecich ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, nie ma rozstrzygającego znaczenia.

Trybunał podkreślił także, że przejęcie tych obywateli państw trzecich może być ułatwione poprzez skorzystanie przez inne państwa członkowskie, w sposób jednostronny lub uzgodniony z innymi państwami członkowskimi w duchu solidarności, z „klauszuli solidarności”, która pozwala im na zadecydowanie o rozpatrzeniu złożonych w tych państwach wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej, nawet jeżeli nie są

²⁴ Rozporządzenie (WE) nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 marca 2006 r. ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice (Dz.U. 2006, L 105, s. 1), zmienione rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 610/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. (Dz.U. 2013, L 182, s. 1).

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

one odpowiedzialne za to rozpatrzenie na podstawie kryteriów ustanowionych w rozporządzeniu Dublin III.

Wreszcie, Trybunał przypomniał, że przekazania osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej do odpowiedzialnego państwa członkowskiego nie można przeprowadzić, jeśli w następstwie przybycia nadzwyczajnie dużej liczby obywateli państw trzecich ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej istnieje rzeczywiste ryzyko poddania zainteresowanej osoby nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu w przypadku przeprowadzenia tego przekazania.

2. Odstępstwa od stosowania kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego

2.1. Ryzyko naruszenia art. 4 Karty

Ryzyko naruszenia art. 4 Karty, który stanowi, że „nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”, może mieć wpływ na ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. W zależności od przypadku może chodzić o ryzyko:

- w trakcie procedury azylowej z powodu systemowych nieprawidłowości w zakresie tej procedury i warunków przyjmowania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową w państwie członkowskim, do którego wnioskodawca powinien zostać przekazany;
- przy przekazaniu do państwa członkowskiego wyznaczonego jako odpowiedzialne ze względu na szczególną okoliczność dotyczącą wnioskodawcy;
- po zakończeniu procedury azylowej ze względu na warunki życia beneficjentów ochrony międzynarodowej w państwie członkowskim, do którego wnioskodawca powinien zostać przekazany.

Wyrok z dnia 21 grudnia 2011 r. (wielka izba), N.S. i in. (C-411/10 i C-493/10, [EU:C:2011:865](#))

Prawo Unii – Zasady – Prawa podstawowe – Wykonanie prawa Unii – Zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania – Wspólny europejski system azylowy – Rozporządzenie (WE) nr 343/2003 – Pojęcie „krajów bezpiecznych” – Przekazanie osoby ubiegającej się o azyl do odpowiedzialnego państwa członkowskiego – Obowiązek – Wzruszalne domniemanie przestrzegania praw podstawowych przez to państwo członkowskie

Sprawy, które doprowadziły do wydania tych wyroków, dotyczyły kilku osób ubiegających się o azyl, które przed przybyciem do Zjednoczonego Królestwa lub Irlandii wjechały do Unii Europejskiej przez Grecję, oraz sprzeciwiały się przekazaniu ich do tego ostatniego

państwa. Osoby te sprzeciwiały się powrotowi do Grecji, argumentując, że procedury azylowe w tym kraju wykazują poważne uchybienia, że procent udzielonych w tym państwie azylów jest drastycznie niski, możliwości wniesienia skargi do sądu są niewystarczające i bardzo trudno dostępne, a warunki przyjmowania osób ubiegających się o azyl – nieodpowiednie.

W tym kontekście sądy odsyłające zwróciły się do Trybunału z pytaniem, czy w świetle przeciążenia greckiego systemu azylowego i skutków, jakie ono wywołuje dla osób ubiegających się o azyl i dla rozpatrywania ich wniosków, organy państwa członkowskiego, które ma przekazać wnioskodawców do Grecji, powinny uprzednio sprawdzić, czy państwo to rzeczywiście przestrzega praw podstawowych. Wspomniane sądy zmierzały również do ustalenia, czy w przypadku, gdy państwo to nie przestrzega praw podstawowych, wspomniane organy mają obowiązek przyjęcia odpowiedzialności za rozpatrzenie wniosków o udzielenie azylu.

Trybunał przypominał, po pierwsze, że wspólny europejski system azylowy został osadzony w kontekście pozwalającym zakładać, że wszystkie uczestniczące w nim państwa przestrzegają praw podstawowych oraz że państwa członkowskie mogą w tym względzie darzyć się wzajemnym zaufaniem. Opierając się na tej zasadzie, Trybunał zbadał, czy organy krajowe, które mają dokonać przekazania do państwa właściwego dla rozpatrzenia wniosku o udzielenie azylu, powinny uprzednio sprawdzić, czy prawa podstawowe przysługujące osobom w tym państwie są przestrzegane.

W tym względzie Trybunał zauważył, że o ile drobne naruszenie przepisów z dziedziny prawa do azylu nie wystarcza, aby przekazanie osoby ubiegającej się o azyl do państwa członkowskiego w pierwszej kolejności odpowiedzialnego było wykluczone, o tyle prawo Unii stoi na przeszkodzie stosowaniu niewzruszalnego domniemania, iż państwo członkowskie wyznaczone jako odpowiedzialne przestrzega praw podstawowych Unii Europejskiej. Na państwach członkowskich, w tym na sądach krajowych, ciąży bowiem obowiązek niedokonania przekazania osoby ubiegającej się o azyl do państwa członkowskiego wyznaczonego jako odpowiedzialne, jeżeli nie mogą one pominąć faktu, iż systemowe nieprawidłowości w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl stanowią poważne i sprawdzone podstawy, aby przypuszczać, że wnioskodawca zetknie się z rzeczywistym niebezpieczeństwem bycia poddanym nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu w rozumieniu art. 4 Karty.

Trybunał dodał również, że z zastrzeżeniem możliwości rozpatrzenia samodzielnie wniosku państwo członkowskie, które ma dokonać przekazania osoby ubiegającej się o azyl do państwa odpowiedzialnego na podstawie rozporządzenia i nie ma możliwości dokonania tego przekazania, powinno przeprowadzić dalszą analizę kryteriów określonych w rozporządzeniu w celu sprawdzenia, czy któreś z dalszych kryteriów umożliwia wyznaczenie innego państwa członkowskiego odpowiedzialnego dla rozpatrzenia wniosku o udzielenie azylu. W tym względzie musi ono czuwać, by sytuacja naruszenia praw podstawowych osoby ubiegającej się o azyl nie uległa pogorszeniu

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

w związku z przewlekłością procedury ustalenia właściwego państwa członkowskiego. W razie potrzeby powinno ono samo rozpoznać wniosek.

Należy podkreślić, że w tym wyroku Trybunał po raz pierwszy orzekł, iż rzeczywiste ryzyko bycia poddanym nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu z uwagi na istnienie systemowych nieprawidłowości w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl w odpowiedzialnym państwie członkowskim nakłada na państwa członkowskie obowiązek odstąpienia od stosowania kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego określonych w rozporządzeniu Dublin II. Zasada ta została następnie skodyfikowana w rozporządzeniu Dublin III (art. 3 ust. 2 akapit drugi²⁵).

Wyrok z dnia 14 listopada 2013 r. (wielka izba), Puid (C-4/11, [EU:C:2013:740](#))

Azyl – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – Artykuł 4 – Rozporządzenie (WE) nr 343/2003 – Artykuł 3 ust. 1 i 2 – Ustalenie państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie azylu wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Artykuły 6–12 – Kryteria służące ustaleniu odpowiedzialnego państwa członkowskiego – Artykuł 13 – Klauzula mająca zastosowanie w przypadku bezskuteczności zastosowania innych kryteriów

K. Puid, obywatel irański, przybył do Niemiec nielegalnie po przejechaniu przez Grecję. Jego wniosek o azyl złożony w Niemczech został uznany za niedopuszczalny na tej podstawie, że zgodnie z rozporządzeniem Dublin II Grecja była państwem członkowskim właściwym do rozpatrzenia tego wniosku. Przed wydaleniem do tego ostatniego państwa K. Puid wniósł jednak skargę o stwierdzenie nieważności decyzji uznającej jego wniosek o azyl za niedopuszczalny i nakazującej przekazanie go do Grecji, która to skarga została uwzględniona w pierwszej instancji, przy czym sąd orzekł, że ze względu na warunki przyjmowania osób ubiegających się o azyl i rozpatrywania wniosków o azyl w Grecji Niemcy były zobowiązane do rozpatrzenia wniosku.

W tym kontekście sąd odsyłający, rozpatrując odwołanie od orzeczenia sądu pierwszej instancji, zwrócił się do Trybunału w szczególności z pytaniem, czy rozporządzenie Dublin II przyznaje osobie ubiegającej się o azyl prawo do wymagania od państwa członkowskiego, aby rozpatrzyło jej wniosek, czy państwo to nie może jej przekazać ze względu na ryzyko naruszenia jej praw podstawowych do państwa członkowskiego pierwotnie wyznaczonego jako państwo odpowiedzialne.

²⁵ „Jeżeli przekazanie wnioskodawcy do państwa członkowskiego pierwotnie wyznaczonego jako państwo odpowiedzialne jest niemożliwe, gdyż istnieją istotne powody ku temu, by przypuszczać, że w procedurze azylowej i w warunkach przyjmowania wnioskodawców w tym państwie członkowskim występują wady systemowe, powodujące pojawienie się ryzyka nieludzkiego lub poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 [Karty], państwo członkowskie dokonujące ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego powinno dalej prowadzić ocenę kryteriów określonych w rozdziale III rozporządzenia Dublin III w celu stwierdzenia, czy inne państwo członkowskie może zostać wyznaczone jako odpowiedzialne”.

Trybunał przypomniał przede wszystkim, że państwo członkowskie ma obowiązek nieprzekazywania wnioskodawcy do państwa członkowskiego pierwotnie wyznaczonego jako odpowiedzialne, jeżeli systemowe nieprawidłowości w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl w państwie członkowskim pierwotnie wyznaczonym jako państwo odpowiedzialne stanowią poważne i sprawdzone podstawy, aby przypuszczać, że wnioskodawca zetknie się z rzeczywistym ryzykiem bycia poddanym nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu. W tym względzie Trybunał zauważył, że choć w takiej sytuacji państwo członkowskie może zdecydować o rozpatrzeniu samego wniosku, to co do zasady nie jest do tego zobowiązane. W takim przypadku musi ustalić, które państwo członkowskie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o azyl, prowadząc dalej ocenę kryteriów określonych w rozporządzeniu. W przypadku gdy nie może ono wyznaczyć owego państwa, odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie azylu jest pierwsze państwo członkowskie, w którym wniosek został złożony.

Wreszcie, Trybunał podkreślił, że państwo członkowskie, w którym znajduje się osoba ubiegająca się o azyl, musi czuwać, by sytuacja naruszenia praw podstawowych wspomnianego wnioskodawcy nie uległa pogorszeniu w związku z przewlekłością procedury ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego. W związku z tym w razie potrzeby państwo to samo powinno rozpoznać wniosek.

Wyrok z dnia 16 lutego 2017 r. (piąta izba), C.K. i in. (C-578/16 PPU, [EU:C:2017:127](#))²⁶

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Granice, azyl i imigracja – System dubliński – Rozporządzenie (WE) nr 604/2013 – Artykuł 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Nieludzkie lub poniżające traktowanie – Przekazanie ciężko chorej osoby ubiegającej się o azyl do państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie jej wniosku – Brak istotnych powodów ku temu, by przypuszczać, że występują widoczne systemowe nieprawidłowości w tym państwie członkowskim – Obowiązki nałożone na państwo członkowskie, które wykonuje przekazanie

Obywatelka Syrii i obywatel Egiptu wjechali na terytorium Unii Europejskiej na podstawie wizy wydanej przez Chorwację, po czym złożyli wnioski o udzielenie azylu w Słowenii. Organy słoweńskie zwróciły się wówczas do organów chorwackich z wnioskiem o ich przejęcie, ponieważ Chorwacja była państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie ich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej na podstawie art. 12 ust. 2 rozporządzenia Dublin III. Chorwacja uwzględniła ten wniosek. Jednak z uwagi na fakt, że obywatelka Syrii była w ciąży, przekazanie zostało odroczone do czasu narodzin dziecka. Następnie zainteresowani sprzeciwili się ich przekazaniu do Chorwacji, podnosząc, że

²⁶ Wyrok wymieniony również w sekcji I.2.2, zatytułowanej „Zastosowanie klauzuli uznaniowej przez dane państwo członkowskie”.

miałoby to negatywny wpływ na stan zdrowia obywatelki Syrii (która przeszła zagrożoną ciążę i od czasu porodu cierpiała na dolegliwości natury psychicznej), mogący oddziaływać również na dobro jej nowo narodzonego dziecka, a także ze względu na okoliczność, że byli oni w Chorwacji ofiarami wypowiedzi i przemocy na tle rasowym.

W tym kontekście sąd odsyłający zadał pytanie, czy w okolicznościach, w których przekazanie osoby obiegającej się o azyl, cierpiącej na szczególnie poważną chorobę psychiczną lub fizyczną, spowodowałoby rzeczywiste i udowodnione ryzyko znacznego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia zainteresowanej osoby, przekazanie to stanowiłoby nieludzkie i poniżające traktowanie w rozumieniu tego artykułu, a jeśli tak, to czy dane państwo członkowskie byłoby zobowiązane do zastosowania „klauzuli uznaniowej” przewidzianej w art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III i zbadania przez nie rozpatrywanego wniosku o udzielenie azylu.

Kontynuując linię orzeczniczą z [wyroku z dnia 21 grudnia 2011 r., N.S. i in. \(C-411/10 i C-493/10, EU:C:2011:865\)](#), Trybunał orzekł, że nawet w braku istotnych powodów ku temu, by przypuszczać, że występują nieprawidłowości systemowe w państwie członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrywanie wniosku o udzielenie azylu, przekazanie wnioskodawcy może nastąpić tylko w warunkach wykluczających, że przekazanie to spowoduje rzeczywiste i udowodnione ryzyko poddania zainteresowanego nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu, którego to traktowania zabrania art. 4 Karty.

Trybunał dodał, że jeżeli przekazanie osoby ubiegającej się o azyl, cierpiącej na szczególnie poważną chorobę psychiczną lub fizyczną, spowodowałoby rzeczywiste i udowodnione ryzyko znacznego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia zainteresowanej osoby, to przekazanie to stanowiłoby takie traktowanie. Zdaniem Trybunału do organów państwa członkowskiego wykonującego przekazanie, a w stosownym wypadku do jego sądów, należy zatem wyeliminowanie wszelkich poważnych wątpliwości dotyczących wpływu przekazania na stan zdrowia zainteresowanej osoby poprzez podjęcie koniecznych środków ostrożności, tak aby jej przekazanie odbyło się w warunkach umożliwiających ochronę jej zdrowia we właściwy i wystarczający sposób. W przypadku gdy ze względu na szczególnie poważny charakter choroby danej osoby ubiegającej się o azyl podjęte w ten sposób środki ostrożności nie będą wystarczające, aby zapewnić, że jej przekazanie nie spowoduje rzeczywistego ryzyka znacznego i nieodwracalnego pogorszenia się jej stanu zdrowia, zadaniem organów danego państwa członkowskiego będzie zawieszenie wykonania przekazania tej osoby, i to dopóty, dopóki jej stan zdrowia nie pozwoli na jej przekazanie.

Ponadto, jeżeli państwo członkowskie zauważy, że stan zdrowia danej osoby ubiegającej się o azyl nie poprawi się w krótkim czasie lub że przedłużające się zawieszenie postępowania może przyczynić się do pogorszenia stanu zdrowia zainteresowanej osoby, może ono zdecydować, że samo rozpatrzy wniosek tej osoby, korzystając z klauzuli uznaniowej. W każdym razie, w przypadku gdy stan zdrowia danej osoby ubiegającej się o azyl nie pozwoli wnioskującemu państwu członkowskiemu na

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

dokonanie jej przekazania przed upływem terminu sześciu miesięcy przewidzianego w art. 29 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, odpowiedzialne państwo członkowskie zostanie zdaniem Trybunału zwolnione z obowiązku przejęcia zainteresowanej osoby i odpowiedzialność zostanie przeniesiona na to pierwsze państwo członkowskie.

Wyrok z dnia 19 marca 2019 r. (wielka izba), Jawo (C-163/17, [EU:C:2019:218](#))²⁷

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – System dubliński – Rozporządzenie (WE) nr 604/2013 – Przekazanie osoby ubiegającej się o azyl do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Pojęcie „ucieczki” – Zasady przedłużenia terminu na przekazanie – Artykuł 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Poważne ryzyko niehumanitarnego lub poniżającego traktowania po zakończeniu procedury azylowej – Warunki życia beneficjentów ochrony międzynarodowej we wspomnianym państwie członkowskim

Obywatel gambijski przekroczył granicę Unii Europejskiej we Włoszech, gdzie złożył wniosek o azyl, a następnie udał się do Niemiec, gdzie złożył kolejny wniosek. Organy niemieckie, zwróciwszy się do organów włoskich o wtórne przejęcie zainteresowanego, odrzuciły jego wniosek o udzielenie azylu i nakazały jego wydalenie do Włoch. Pierwsza próba przekazania nie powiodła się ze względu na nieobecność wnioskodawcy w przydzielonym mu ośrodku zakwaterowania. Organy niemieckie, uznawszy więc, że zainteresowany uciekł, poinformowały organy włoskie o braku możliwości przekazania i przedłużeniu terminu, zgodnie z art. 29 ust. 2 rozporządzenia Dublin III. Artykuł ten przewiduje, że termin na przekazanie wynosi sześć miesięcy, ale może on zostać przedłużony maksymalnie do 18 miesięcy w przypadku, gdy wnioskodawca uciekł. Następnie zainteresowany wskazał, że udał się z wizytą do przyjaciela i nie wiedział, że konieczne jest powiadamianie o nieobecnościach. Jednocześnie złożył on skargę na decyzję o przekazaniu, a po oddaleniu tej skargi wniósł apelację do sądu odsyłającego. W apelacji podniósł, że ponieważ nie uciekł, to organy niemieckie nie miały prawa przedłużyć terminu na przekazanie go do Włoch. Powołał się on również na istnienie we Włoszech nieprawidłowości systemowych w dziedzinie azylu, które stoją na przeszkodzie przekazaniu go do tego państwa.

Sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału w szczególności z pytaniem o zgodność z prawem takiego przekazania, w sytuacji gdy istnieje ryzyko, że po zakończeniu procedury azylowej zainteresowany zostanie poddany niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu ze względu na warunki życia beneficjentów ochrony międzynarodowej w państwie członkowskim w pierwszej kolejności odpowiedzialnym.

²⁷ Wyrok wymieniony również w sekcji II.3, zatytułowanej „Termin na przekazanie”.

W tym zakresie, chociaż art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin III przewiduje jedynie sytuację leżącą u podstaw [wyroku z dnia 21 grudnia 2011 r., N.S. i in. \(C-411/10 i C-493/10\), EU:C:2011:865](#), w którym ryzyko takiego traktowania wynikało z nieprawidłowości systemowych w toku procedury azylowej, to jednak przekazanie jest wykluczone w przypadku, gdy istnieją poważne i sprawdzone podstawy, aby uznać, że takie ryzyko istnieje czy to w trakcie przekazywania, w toku procedury azylowej, czy też po jej zakończeniu. Trybunał wskazał, że sąd krajowy rozpoznający skargę na decyzję o przekazaniu powinien zbadać rzeczywisty charakter podnoszonych nieprawidłowości na podstawie obiektywnych, wiarygodnych, dokładnych i należycie zaktualizowanych danych oraz w świetle gwarantowanego prawem Unii standardu ochrony praw podstawowych.

Ponadto Trybunał sprecyzował, że te nieprawidłowości powinny osiągnąć szczególnie wysoki próg dolegliwości. Jeśli chodzi o warunki życia beneficjentów ochrony międzynarodowej, próg ten zostałby osiągnięty, gdyby obojętność organów krajowych skutkowała tym, że dana osoba znalazłaby się, niezależnie od jej woli i osobistych wyborów, w sytuacji skrajnej deprywacji materialnej, która nie pozwalałaby jej na zaspokojenie podstawowych potrzeb oraz która szkodziłaby jej zdrowiu fizycznemu lub psychicznemu albo naruszałaby jej godność ludzką. Natomiast okoliczność, że formy solidarności rodzinnej, z jakich korzystają obywatele danego państwa członkowskiego, aby sprostać niedociągnięciom w systemie zabezpieczenia społecznego, są zasadniczo niedostępne dla beneficjentów ochrony międzynarodowej, nie wystarcza, by stwierdzić, że wnioskodawca znalazłby się, w przypadku przekazania do tego państwa członkowskiego, w takiej sytuacji. Podobnie istnienie braków we wdrażaniu programów integracji tych beneficjentów jest niewystarczające, aby uzasadnić takie stwierdzenie. W każdym razie sam fakt, że ochrona socjalna lub warunki życia są korzystniejsze we wnioskującym państwie członkowskim niż w państwie członkowskim w pierwszej kolejności odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosku, nie wystarczy, by stwierdzić istnienie ryzyka nieludzkiego lub poniżającego traktowania w tym drugim państwie członkowskim.

Wyrok z dnia 29 lutego 2024 r. (czwarta izba), *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (Wzajemne zaufanie w przypadku przekazania) (C-392/22, [EU:C:2024:195](#))

Odesłanie prejudycjalne – Wspólna polityka w dziedzinie azylu i imigracji – Wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – Artykuł 4 – Ryzyko nieludzkiego lub poniżającego traktowania – Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Artykuł 3 ust. 2 – Zakres obowiązków państwa członkowskiego, które zwróciło się z wnioskiem o wtórne przejęcie wnioskodawcy przez odpowiedzialne państwo członkowskie i które zamierza dokonać przekazania wnioskodawcy do tego ostatniego państwa członkowskiego – Zasada wzajemnego zaufania – Środki dowodowe i standard dowodu w odniesieniu do rzeczywistego ryzyka nieludzkiego lub poniżającego traktowania wynikającego z nieprawidłowości systemowych – Praktyki polegające na

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

uproszczonym odsyłaniu (pushback) do państwa trzeciego i zatrzymaniach na przejściach granicznych

Trybunał, do którego rechtbank Den Haag, zittingsplaats 's-Hertogenbosch (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamieszcowy w 's-Hertogenbosch, Niderlandy) zwrócił się w trybie prejudycjalnym, wypowiedział się w przedmiocie zakresu obowiązków państwa członkowskiego, które zwróciło się o wtórne przejęcie osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową przez odpowiedzialne państwo członkowskie, w sytuacji gdy to ostatnie państwo stosuje praktyki takie jak uproszczone odsyłanie (pushback) i zatrzymanie na przejściach granicznych.

W dniu 9 listopada 2021 r. X, obywatel Syrii, wystąpił z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej w Polsce. W dniu 21 listopada 2021 r. wjechał on do Niderlandów i następnego dnia złożył w tym państwie członkowskim nowy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. W dniu 1 lutego 2022 r. Polska uwzględniła wniosek Niderlandów o wtórne przejęcie X zgodnie z przepisami rozporządzenia Dublin III. Następnie decyzją z dnia 20 kwietnia 2022 r. Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (sekretarz stanu ds. sprawiedliwości i bezpieczeństwa, Niderlandy) nie przyjął do rozpatrzenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego przez X w Niderlandach ze względu na to, że za rozpatrzenie tego wniosku była odpowiedzialna Polska, i odrzucił argumenty podniesione przez X w celu sprzeciwienia się przekazaniu.

X zaskarżył tę decyzję do sądu odsyłającego, domagając się zakazu przekazania do Polski i podnosząc w szczególności, że organy polskie naruszyły jego prawa podstawowe. Z jego twierdzeń wynika, po pierwsze, że po wjeździe na terytorium Polski trzykrotnie zastosowano wobec niego uproszczone odesłanie na Białoruś. Po drugie, został on zatrzymany na około tydzień w ośrodku straży granicznej, gdzie miał być bardzo źle traktowany, w szczególności ze względu na brak żywności i brak jakiegokolwiek kontroli lekarskiej. X obawia się, że jego prawa podstawowe zostaną ponownie naruszone, jeżeli zostanie przekazany do Polski.

Sąd odsyłający uznał, że obiektywne, wiarygodne, dokładne i należycie zaktualizowane informacje wskazują na to, że Polska od lat w sposób systematyczny narusza wiele praw podstawowych obywateli państw trzecich, dokonując uproszczonych odesłań, którym regularnie towarzyszy użycie przemocy, oraz systematycznie zatrzymując obywateli państw trzecich, którzy wjeżdżają nielegalnie na jej terytorium, w warunkach określanych jako „zatrważające”.

W tym stanie rzeczy zwrócił się on do Trybunału z pytaniem, czy okoliczność, iż państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku obywatela państwa trzeciego o udzielenie ochrony międzynarodowej stosuje wobec takich obywateli, którzy zamierzają wystąpić na jego granicy z takim wnioskiem, uproszczone odesłania oraz zatrzymanie na swoich przejściach granicznych, nie stoi na przeszkodzie przekazaniu tego obywatela do tego państwa członkowskiego. Zwrócił się również do Trybunału

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

o wskazówki co do oceny istnienia ryzyka, że obywatel ten zostanie poddany nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu.

Trybunał przede wszystkim potwierdził, że praktyki polegające na uproszczonym odsyłaniu i środki w postaci zatrzymywania na przejściach granicznych, takie jak stwierdzone przez sąd odsyłający w niniejszej sprawie, są niezgodne z prawem Unii i stanowią poważne nieprawidłowości w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania wnioskodawców. Po pierwsze bowiem, praktyka uproszczonego odsyłania narusza art. 6 dyrektywy 2013/32, który jest jedną z podstaw wspólnego europejskiego systemu azylowego. Po drugie, może ona naruszać zasadę non-refoulement, zagwarantowaną jako prawo podstawowe w art. 18 Karty w związku z art. 33 konwencji genewskiej²⁸, a także w art. 19 ust. 2 Karty. Co się tyczy praktyki zatrzymywania na przejściach granicznych, w motywie 15 dyrektywy 2013/33, podobnie jak w motywie 20 rozporządzenia Dublin III, przypomniano zasadę, zgodnie z którą nikt nie powinien być zatrzymany wyłącznie z powodu ubiegania się o ochronę międzynarodową.

Jednak okoliczność, że państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku obywatela państwa trzeciego o udzielenie ochrony międzynarodowej stosowało uproszczone odesłania oraz zatrzymania na swoich przejściach granicznych, nie stoi sama w sobie na przeszkodzie przekazaniu tego obywatela do tego państwa członkowskiego. By wykluczyć to przekazanie, stwierdzone nieprawidłowości powinny spełniać dwie kumulatywne przesłanki określone w art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III, zgodnie z którym to przepisem jedynie „systemowe” nieprawidłowości, „powodujące pojawienie się ryzyka nieludzkiego lub poniżającego traktowania w rozumieniu art. 4 [Karty]”, uniemożliwiają takie przekazanie. Wynika stąd, po pierwsze, że stwierdzone nieprawidłowości powinny dotyczyć generalnie procedury azylowej i warunków przyjmowania mających zastosowanie do osób ubiegających się o ochronę międzynarodową lub przynajmniej do niektórych grup osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej rozpatrywanych łącznie. Po drugie, konieczne jest istnienie poważnych i sprawdzonych podstaw, aby przypuszczać, że podczas lub w następstwie przekazania obywatel państwa trzeciego będzie narażony na rzeczywiste ryzyko poddania go takim praktykom i że praktyki te mogą postawić go w sytuacji skrajnej deprywacji materialnej na tyle poważnej, że można ją zrównać z nieludzkim lub poniżającym traktowaniem, zabronionym przez art. 4 Karty.

Co się tyczy standardu dowodowego i reguł dowodowych pozwalających na uruchomienie art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia Dublin III, w braku szczególnych uściśleń w tym przepisie należy odwołać się do przepisów ogólnych i systematyki tego rozporządzenia. Wynika stąd, po pierwsze, że państwo członkowskie zamierzające przekazać osobę ubiegającą się o ochronę międzynarodową do odpowiedzialnego

²⁸ Konwencja genewska dotycząca statusu uchodźców z dnia 28 lipca 1951 r., uzupełniona protokołem nowojorskim z dnia 31 stycznia 1967 r.

państwa członkowskiego powinno – zanim będzie mogło dokonać tego przekazania – uwzględnić wszystkie informacje udzielone mu przez wspomnianego wnioskodawcę, w szczególności w odniesieniu do ewentualnego istnienia rzeczywistego ryzyka poddania go, w chwili lub w następstwie przekazania, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu w rozumieniu art. 4 Karty. Po drugie, państwo członkowskie, które zwróciło się o wtórne przejęcie osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową, powinno współpracować przy ustalaniu okoliczności faktycznych, oceniając rzeczywisty charakter tego ryzyka, na podstawie obiektywnych, wiarygodnych, dokładnych i należycie zaktualizowanych danych oraz w świetle standardu ochrony praw podstawowych gwarantowanego przez prawo Unii, przy uwzględnieniu – w stosownym przypadku z własnej inicjatywy – istotnych informacji, których nie może pominąć, w odniesieniu do ewentualnych nieprawidłowości systemowych w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o ochronę międzynarodową w odpowiedzialnym państwie członkowskim. Po trzecie, w przypadku poważnych i sprawdzonych podstaw, aby przypuszczać, że w razie przekazania istnieje rzeczywiste ryzyko traktowania sprzecznego z art. 4 Karty, wspomniane państwo członkowskie powinno odstąpić od tego przekazania. W takiej sytuacji państwo członkowskie dokonujące ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego powinno dalej prowadzić ocenę kryteriów określonych w rozdziale III rozporządzenia Dublin III w celu stwierdzenia, czy inne państwo członkowskie może zostać wyznaczone jako odpowiedzialne.

Niemniej jednak państwo członkowskie zamierzające dokonać przekazania może starać się uzyskać od odpowiedzialnego państwa członkowskiego indywidualne gwarancje wystarczające do wykluczenia rzeczywistego ryzyka nieludzkiego lub poniżającego traktowania w razie przekazania, a w przypadku przedstawienia takich gwarancji i jeśli wydają się one jednocześnie na tyle wiarygodne i wystarczające, aby wykluczyć wszelkie rzeczywiste ryzyko takiego traktowania, może ono dokonać przekazania.

2.2. Zastosowanie klauzuli uznaniowej przez dane państwo członkowskie

Zgodnie z klauzulami uznaniowymi przewidzianymi w art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin II, a następnie w art. 17 rozporządzenia Dublin III, każde państwo członkowskie może rozpatrzyć wniosek o udzielenie azylu wniesiony do niego przez obywatela państwa trzeciego, nawet jeżeli nie jest odpowiedzialne za takie rozpatrzenie na podstawie kryteriów ustanowionych w tych rozporządzeniach.

Wyrok z dnia 30 maja 2013 r. (czwarta izba), Halaf (C-528/11, [EU:C:2013:342](#))

Azyl – Rozporządzenie (WE) nr 343/2003 – Ustalenie państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie azylu wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Artykuł 3 ust. 2 – Uprawnienia dyskrecyjne państw członkowskich – Rola Urzędu Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

*– Obowiązek zwrócenia się przez państwa członkowskie do tej instytucji o przedstawienie opinii –
Brak*

Z.F. Halaf, obywatel Iraku, złożył wniosek o azyl w Bułgarii. Sprawdzenia w systemie Eurodac wykazały, że już wcześniej złożył on wniosek o dzielenie azylu w Grecji, w związku z czym organ bułgarski zwrócił się do organów greckich o jego wtórne przejęcie. Wobec braku odpowiedzi na to wystąpienie w terminie wyznaczonym w rozporządzeniu Dublin II²⁹ organ bułgarski uznał³⁰, że Republika Grecka wyraziła zgodę na wtórne przejęcie Z.F. Halafa, i zezwolił na jego przekazanie do Grecji. Z.F. Halaf złożył skargę do sądu odsyłającego, wnosząc o stwierdzenie nieważności tej decyzji. W uzasadnieniu skargi powoływał się w szczególności na fakt, że Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców wezwał rządy europejskie do zaprzestania przekazywania osób ubiegających się o azyl do Grecji.

Sąd odsyłający zastanawiał się nad możliwością zastosowania w tym kontekście art. 3 ust. 2 rozporządzenia Dublin II, a to z uwagi na fakt, że w wypadku Z.F. Halafa brak jest okoliczności umożliwiających zastosowanie klauzuli humanitarnej z art. 15 rozporządzenia.

Trybunał orzekł zatem przede wszystkim, że art. 3 ust. 2 rozporządzenia pozwala państwu członkowskiemu, którego kryteria wymienione w rozdziale III rozporządzenia nie wskazują jako odpowiedzialne, na rozpatrzenie wniosku o udzielenie azylu, nawet jeżeli nie występuje żadna okoliczność uzasadniająca zastosowanie klauzuli humanitarnej z art. 15 tego rozporządzenia. Możliwość ta nie jest uzależniona od okoliczności, że państwo członkowskie odpowiedzialne na podstawie tych kryteriów nie udzieliło odpowiedzi na wniosek o przyjęcie z powrotem danej osoby ubiegającej się o azyl. Trybunał wyjaśnił następnie, że państwo członkowskie, w którym przebywa osoba ubiegająca się o azyl, nie jest w trakcie procesu ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego zobowiązane do zwrócenia się o opinię do Urzędu Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, w sytuacji gdy z dokumentów tej organizacji wynika, że państwo członkowskie, które kryteria wymienione w rozdziale III rozporządzenia Dublin II wskazują jako odpowiedzialne, narusza prawo Unii w dziedzinie azylu.

²⁹ Artykuł 20 ust. 1 lit. b) zdanie drugie rozporządzenia Dublin II.

³⁰ Na podstawie art. 20 ust. 1 lit. c) tego rozporządzenia.

Wyrok z dnia 16 lutego 2017 r. (piąta izba), C.K. i in. (C-578/16 PPU, [EU:C:2017:127](#))³¹

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Granice, azyl i migracja – System dubliński – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Artykuł 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Nieludzkie lub poniżające traktowanie – Przekazanie ciężko chorej osoby ubiegającej się o azyl do państwa odpowiedzialnego za rozpatrzenie jej wniosku – Brak istotnych powodów ku temu, by przypuszczać, że występują widoczne systemowe nieprawidłowości w tym państwie członkowskim – Obowiązki nałożone na państwo członkowskie, które wykonuje przekazanie

Obywatelka Syrii i obywatel Egiptu wjechali na terytorium Unii Europejskiej na podstawie wizy wydanej przez Chorwację, po czym złożyli wnioski o udzielenie azylu w Słowenii. Organy słoweńskie zwróciły się wówczas do organów chorwackich z wnioskiem o ich przejęcie, ponieważ Chorwacja była państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie ich wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej na podstawie art. 12 ust. 2 rozporządzenia Dublin III. Chorwacja uwzględniła ten wniosek. Jednak z uwagi na fakt, że obywatelka Syrii była w ciąży, przekazanie zostało odroczone do czasu narodzin dziecka. Następnie zainteresowani sprzeciwili się ich przekazaniu do Chorwacji, podnosząc, że miałyby to negatywny wpływ na stan zdrowia obywatelki Syrii (która przeszła zagrożoną ciążę i od czasu porodu cierpiała na dolegliwości natury psychicznej), mogący oddziaływać również na dobro jej nowo narodzonego dziecka, a także ze względu na okoliczność, że byli oni w Chorwacji ofiarami wypowiedzi i przemocy na tle rasowym.

W tym kontekście sąd odsyłający zadał pytanie, czy w okolicznościach, w których przekazanie osoby obiegającej się o azyl, cierpiącej na szczególnie poważną chorobę psychiczną lub fizyczną, spowodowałoby rzeczywiste i udowodnione ryzyko znacznego i nieodwracalnego pogorszenia stanu zdrowia zainteresowanej osoby, przekazanie to stanowiłoby nieludzkie i poniżające traktowanie w rozumieniu tego artykułu, a jeśli tak, to czy dane państwo członkowskie byłoby zobowiązane do zastosowania „klauzuli uznaniowej” przewidzianej w art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III i zbadania przez nie rozpatrywanego wniosku o udzielenie azylu.

Przed wszystkim Trybunał stwierdził, że kwestia stosowania przez państwo członkowskie klauzuli uznaniowej nie jest kwestią z zakresu tylko prawa krajowego i wykładni, jaką nadaje mu sąd konstytucyjny tego państwa członkowskiego, lecz jest kwestią z zakresu wykładni prawa Unii w rozumieniu art. 267 TFUE. Ponadto, jeżeli państwo członkowskie zauważy, że stan zdrowia danej osoby ubiegającej się o azyl nie poprawi się w krótkim czasie lub że przedłużające się zawieszenie postępowania może przyczynić się do pogorszenia stanu zdrowia zainteresowanej osoby, może ono zdecydować, że samo rozpatrzy wniosek tej osoby, korzystając z „klauzuli uznaniowej”.

³¹ Wyrok wymieniony również w sekcji I.2.1, zatytułowanej „Ryzyko naruszenia art. 4 Karty” (sekcja ta dotyczy wyłącznie problemu klauzuli uznaniowej).

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

Przy tym art. 17 ust. 1 rozporządzenia Dublin III w związku z art. 4 Karty nie można interpretować w sposób zobowiązujący państwo członkowskie do zastosowania go w ten właśnie sposób. Jednakże w przypadku gdy stan zdrowia danej osoby ubiegającej się o azyl nie pozwoli wnioskującemu państwu członkowskiemu na dokonanie jej przekazania przed upływem terminu sześciu miesięcy przewidzianego w art. 29 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, odpowiedzialne państwo członkowskie zostanie zdaniem Trybunału zwolnione z obowiązku przejęcia zainteresowanej osoby i odpowiedzialność zostanie przeniesiona na to pierwsze państwo członkowskie.

Wyrok z dnia 23 stycznia 2019 r. (wielka izba), M.A. i in. (C-661/17, [EU:C:2019:53](#))

Odesłanie prejudycjalne – Polityka azylowa – Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Klauzule uznaniowe – Kryteria oceny

W dniu 10 stycznia 2017 r. International Protection Appeals Tribunal (IPAT, Irlandia) utrzymał w mocy decyzję irlandzkiego komisarza ds. uchodźców zalecającą przekazanie S.A. i M.A. oraz ich dziecka A.Z. do Zjednoczonego Królestwa. Komisarz uznał, że Zjednoczone Królestwo jest państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie wniosków o azyl złożonych przez S.A. i M.A. na podstawie rozporządzenia Dublin III. IPAT uznał, że nie jest właściwy do wykonywania uprawnienia przyznanego przez klauzulę uznaniową przewidzianą w tym rozporządzeniu, zgodnie z którą każde państwo członkowskie może podjąć decyzję o rozpatrzeniu złożonego w nim wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, nawet jeśli nie jest za to odpowiedzialne na podstawie kryteriów ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego.

Sąd odsyłający, do którego wpłynęła skarga na decyzję IPAT, uznał, że w celu rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu należy najpierw określić, jaki wpływ może mieć proces wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii na system dubliński. W związku z tym skierował do Trybunału szereg pytań.

I tak, Trybunał przypomniał przede wszystkim, że notyfikowanie przez państwo członkowskie zamiaru wystąpienia z Unii zgodnie z art. 50 TUE nie skutkuje zawieszeniem stosowania prawa Unii w tym państwie członkowskim i że w rezultacie prawo Unii pozostaje w pełni w mocy w tym państwie aż do jego faktycznego wystąpienia z Unii.

Następnie Trybunał zauważył, że z brzmienia klauzuli uznaniowej przewidzianej w rozporządzeniu Dublin III wynika, iż klauzula ta ma charakter fakultatywny, a ponadto możliwość ta nie jest uzależniona od żadnego szczególnego warunku. Klauzula ta ma ona celu umożliwienie każdemu państwu członkowskiemu podjęcia suwerennej decyzji, ze względów politycznych, humanitarnych lub praktycznych, o wyrażeniu zgody na rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, nawet jeżeli nie jest za to odpowiedzialne na podstawie określonych we wspomnianym rozporządzeniu kryteriów.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

Stwierdzenie to jest zgodne z celem klauzuli, a mianowicie zachowaniem prerogatyw państw członkowskich przy wykonywaniu prawa do udzielania ochrony międzynarodowej, oraz z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, zgodnie z którym przepisy fakultatywne przyznają państwom członkowskim szerokie uprawnienia dyskrecjonalne. Trybunał orzekł, że okoliczność, iż państwo członkowskie, w tym przypadku Zjednoczone Królestwo, uznane za odpowiedzialne w rozumieniu rozporządzenia Dublin III, notyfikowało zamiar wystąpienia z Unii zgodnie z art. 50 TUE, nie zobowiązuje państwa członkowskiego dokonującego takiego ustalenia, w tym wypadku Irlandii, do zbadania przez nie samo rozpatrywanego wniosku o udzielenie ochrony na podstawie klauzuli uznaniowej.

Ponadto przepisy rozporządzenia Dublin III nie zobowiązują państwa członkowskiego, które na podstawie kryteriów określonych w tym rozporządzeniu nie jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, do uwzględnienia najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka i do rozpatrzenia przez nie samo tego wniosku na podstawie klauzuli uznaniowej przewidzianej we wspomnianym rozporządzeniu. Trybunał uznał ponadto, że rozporządzenie nie wymaga ustanowienia środka zaskarżenia decyzji o nieskorzystaniu z klauzuli uznaniowej, bez uszczerbku dla możliwości zaskarzania tej decyzji w ramach odwołania od decyzji o przekazaniu. Wreszcie, Trybunał stwierdził, że w braku dowodu przeciwnego rozporządzenie Dublin III ustanawia domniemanie, zgodnie z którym w celu jak najlepszego zabezpieczenia interesów dziecka sytuację tego dziecka należy rozpatrywać w sposób nierozzerwalnie związany z sytuacją jego rodziców.

3. Brak wyraźnej decyzji dotyczącej ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego

Wyrok z dnia 4 października 2018 r. (wielka izba), Fathi (C-56/17, [EU:C:2018:803](#))

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Granice, azyl i imigracja – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Artykuł 3 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej bez wydania wyraźnej decyzji dotyczącej ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za to rozpatrzenie – Dyrektywa 2011/95/UE – Artykuły 9 i 10 – Powody prześladowania oparte na religii – Dowód – Ustawodawstwo irańskie dotyczące apostazji – Dyrektywa 2013/32/UE – Artykuł 46 ust. 3 – Skuteczny środek zaskarżenia

W omawianej sprawie obywatel Iranu pochodzenia kurdyjskiego złożył w bułgarskiej krajowej agencji ds. uchodźców wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, motywowany prześladowaniem, jakiego doświadczył ze strony organów irańskich ze względów religijnych, a w szczególności z uwagi na jego przejście na chrześcijaństwo.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

Właściwy organ bułgarski rozpatrzył ten wniosek co do istoty, mimo iż nie została wydana żadna wyraźna decyzja w procesie ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego. Wniosek ten został oddalony jako bezzasadny, gdyż rzeczony organ uznał, że twierdzenia wnioskodawcy zawierają istotne sprzeczności oraz że ani występowanie prześladowania, ani ryzyko prześladowania w przyszłości, ani też ryzyko kary śmierci nie zostały wykazane.

W tym kontekście sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym art. 3 ust. 1 rozporządzenia Dublin III należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się on temu, aby organy państwa członkowskiego rozpatrzyły co do istoty wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w rozumieniu art. 2 lit. d) tego rozporządzenia, nawet jeśli na podstawie kryteriów określonych w tym rozporządzeniu nie wydały one wyraźnej decyzji, że odpowiedzialność za takie rozpatrzenie spoczywa na tym państwie członkowskim.

W tym względzie Trybunał przede wszystkim uznał, że art. 3 ust. 1 rozporządzenia Dublin III należy interpretować w ten sposób, iż nie sprzeciwia się on temu, aby organy państwa członkowskiego rozpatrzyły co do istoty wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w rozumieniu art. 2 lit. d) tego rozporządzenia, nawet jeśli na podstawie kryteriów określonych w tym rozporządzeniu nie wydały one wyraźnej decyzji, że odpowiedzialność za takie rozpatrzenie spoczywa na tym państwie członkowskim. Ponadto Trybunał orzekł, że art. 46 ust. 3 dyrektywy „w sprawie procedur” należy interpretować w ten sposób, iż w ramach skargi wniesionej przez osobę ubiegającą się o ochronę międzynarodową na decyzję o uznaniu za bezzasadny wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej właściwy sąd państwa członkowskiego nie jest zobowiązany do zbadania z urzędu, czy określone w rozporządzeniu Dublin III kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wspomnianego wniosku zostały prawidłowo zastosowane przez organy, które przystąpiły do takiego rozpatrzenia.

4. Relokacja – Mechanizm tymczasowego odstępowania od mechanizmu dublińskiego

Wyrok z dnia 6 września 2017 r., Słowacja i Węgry/Rada (C-643/15 i C-647/15, [EU:C:2017:631](#))

Skarga o stwierdzenie nieważności – Decyzja (UE) 2015/1601 – Środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Republiki Greckiej i Republiki Włoskiej – Nadzwyczajna sytuacja charakteryzująca się nagłym napływem obywateli państw trzecich na terytorium niektórych państw członkowskich – Relokacja tych obywateli na terytoria innych państw członkowskich – Kwoty relokacji – Artykuł 78 ust. 3 TFUE – Podstawa prawna – Przesłanki stosowania – Pojęcie „aktu ustawodawczego” – Artykuł 289 ust. 3 TFUE – Wiążący dla Rady Unii Europejskiej charakter konkluzji przyjętych przez Radę Europejską – Artykuł 15 ust. 1 TUE

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

i art. 68 TFUE – Istotne wymogi proceduralne – Zmiana wniosku Komisji Europejskiej – Wymogi ponownej konsultacji z Parlamentem Europejskim oraz jednolitego głosowania w Radzie Unii Europejskiej – Artykuł 293 TFUE – Zasady pewności prawa i proporcjonalności

W odpowiedzi na kryzys migracyjny, który dotknął Europę w lecie 2015 r., Rada Unii Europejskiej przyjęła decyzję³², w celu udzielenia pomocy Włochom i Grecji w sprostaniu masowemu napływowi migrantów. Decyzja ta przewiduje relokację 120 000 osób, które w oczywisty sposób wymagają ochrony międzynarodowej z tych dwóch państw członkowskich w okresie dwóch lat.

Zaskarżona decyzja została przyjęta na podstawie art. 78 ust. 3 TFUE, który stanowi: „W przypadku gdy jedno lub więcej państw członkowskich znajdzie się w nadzwyczajnej sytuacji charakteryzującej się nagłym napływem obywateli państw trzecich, Rada, na wniosek Komisji, może przyjąć środki tymczasowe na korzyść zainteresowanego państwa lub państw członkowskich. Rada stanowi po konsultacji z Parlamentem Europejskim”.

Słowacja i Węgry, które – tak samo jak Republika Czeska i Rumunia – głosowały w Radzie przeciwko przyjęciu tej decyzji³³, wniosły do Trybunału o stwierdzenie jej nieważności, podnosząc, po pierwsze, zarzuty, które mają na celu wykazanie, że postępowanie

w sprawie przyjęcia tej decyzji było obarczone wadami proceduralnymi lub związanymi w wyborem nieodpowiedniej podstawy prawnej, a po drugie, że decyzja ta nie pozwala na podjęcie skutecznych działań w odpowiedzi na kryzys migracyjny, ani też nie jest konieczna do osiągnięcia tego celu.

Trybunał oddalił w całości skargi Słowacji i Węgier.

W pierwszej kolejności Trybunał odrzucił argument, zgodnie z którym zaskarżona decyzja powinna być zostać przyjęta w ramach procedury ustawodawczej³⁴ ze względu na to, że art. 78 ust. 3 TFUE ustanawia wymóg konsultacji z Parlamentem Europejskim w przypadku, gdy dany środek przyjmowany jest na podstawie tego postanowienia. W tym względzie Trybunał stwierdził, że procedura ustawodawcza znajduje zastosowanie tylko w przypadkach wyraźnie wskazanych w traktacie. Tymczasem art. 78 ust. 3 TFUE nie czyni żadnego wyraźnego odesłania do procedury ustawodawczej, wobec czego zaskarżona decyzja mogła zostać przyjęta w ramach procedury nieustawodawczej i w konsekwencji stanowi akt nieustawodawczy.

W tym samym kontekście Trybunał orzekł, że art. 78 ust. 3 TFUE pozwala instytucjom Unii na podejmowanie wszelkich środków tymczasowych, które będą umożliwiać szybką

³² Decyzja Rady (UE) 2015/1601 z dnia 22 września 2015 r. ustanawiająca środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji (Dz.U. 2015, L 248, s. 80) (zwana dalej „zaskarżoną decyzją”).

³³ Finlandia wstrzymała się od głosu, natomiast pozostałe państwa członkowskie głosowały za przyjęciem decyzji.

³⁴ Zwykła procedura ustawodawcza lub specjalna procedura ustawodawcza przewidziane w art. 289 TFUE.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

i skuteczną reakcję na nadzwyczajną sytuację charakteryzującą się nagłym napływem wysiedleńców. Środki takie mogą również wprowadzać odstępstwa od przepisów aktów ustawodawczych, pod warunkiem jednak, że zakres tych odstępstw będzie ściśle określony zarówno pod względem przedmiotowym, jak i czasowym, zaś ani celem, ani skutkiem tych środków nie będzie trwałe zastąpienie lub zmiana owych aktów. Powyższe wymogi zostały spełnione w niniejszej sprawie.

Trybunał uściślił również, że skoro zaskarżona decyzja jest aktem nieustawodawczym, to jej przyjęcie nie podlega wymogom związanym z udziałem parlamentów krajowych oraz jawnością dyskusji i głosowania w Radzie (wymogi te mają zastosowanie wyłącznie do aktów ustawodawczych).

Następnie Trybunał zauważył, że czasowy zakres stosowania zaskarżonej decyzji (obejmujący okres od dnia 25 września 2015 r. do dnia 26 września 2017 r.) został precyzyjnie określony, w związku z czym nie można podawać w wątpliwość jej tymczasowego charakteru.

Trybunał stwierdził też, że konkluzje Rady Europejskiej przyjęte w dniach 25 i 26 czerwca 2015 r., zgodnie z którymi państwa członkowskie powinny zdecydować „w drodze konsensusu” o podziale osób, które w sposób oczywisty wymagają ochrony międzynarodowej, „z odzwierciedleniem specyficznych sytuacji państw członkowskich”, nie stały na przeszkodzie przyjęciu zaskarżonej decyzji. Konkluzje te odnoszą się bowiem do innego projektu relokacji, mającego na celu – w odpowiedzi na napływ migrantów stwierdzony w pierwszych sześciu miesiącach 2015 r. – podział 40 000 osób pomiędzy państwa członkowskie. Projektu tego dotyczyła decyzja 2015/1523³⁵, a nie rozpatrywana decyzja. Trybunał dodał, że Rada Europejska w żadnym wypadku nie może zmieniać reguł głosowania ustanowionych w traktatach.

Trybunał orzekł ponadto, że chociaż pierwotny wniosek Komisji w sprawie przedmiotowej decyzji został istotnie zmieniony, głównie w celu uwzględnienia wniosku Węgier o skreślenie ich z wykazu państw członkowskich korzystających z mechanizmu relokacji³⁶ oraz w celu zmiany ich statusu na państwo członkowskie relokacji, Parlament Europejski został należycie poinformowany o tych zmianach przed przyjęciem rezolucji z dnia 17 września 2015 r., dzięki czemu owe zmiany mogły zostać uwzględnione w tej rezolucji. W tym względzie Trybunał podkreślił, że pozostałe zmiany wprowadzone do pierwotnego wniosku Komisji nie dotyczyły samej jego istoty.

Trybunał stwierdził również, że Rada nie była zobligowana do przyjęcia zaskarżonej decyzji, stanowiąc jednomyślnie, mimo że poprzez przyjęcie wspomnianych wyżej zmian

³⁵ Decyzja Rady (UE) 2015/1523 z dnia 14 września 2015 r. ustanawiająca środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji (Dz.U. 2015, L 239, s. 146).

³⁶ Węgry oświadczyły, że nie zgadzają się z uznaniem ich za państwo członkowskie korzystające z mechanizmu relokacji, aby uniknąć uznania ich za państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrywanie wniosków o udzielenie azylu, które powinny być złożone w państwie członkowskim, przez które migranci rzeczywiście wjechali na terytorium Unii.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

odeszła od tekstu pierwotnego wniosku Komisji. Trybunał uznał bowiem, że zmieniony wniosek został zaakceptowany przez Komisję za pośrednictwem dwóch jej członków, którzy zostali do tego należycie upoważnieni przez kolegium komisarzy.

Trybunał orzekł następnie, że mechanizm relokacji przewidziany w zaskarżonej decyzji nie stanowi środka, który jest oczywiście niewłaściwy do realizacji jej celu, którym jest udzielenie wsparcia Grecji i Włochom, aby mogły one poradzić sobie z kryzysem migracyjnym, jakiego doświadczyły w 2015 r.

W tym względzie Trybunał zauważył, że ważność decyzji nie może zależeć od późniejszych ocen jej skuteczności. W sytuacji bowiem, gdy prawodawca Unii jest zmuszony do oszacowania przyszłych skutków wydawanej regulacji, jego ocenę można podważyć tylko wtedy, gdy w świetle informacji, którymi dysponował w chwili wydawania danej regulacji, okaże się ona w oczywisty sposób błędna. W rozpatrywanej sprawie jest jednak inaczej, gdyż Rada przeprowadziła, na podstawie szczegółowej oceny danych statystycznych, którymi wówczas dysponowała, analizę potencjalnego wpływu środka na rozpatrywaną sytuację nadzwyczajną.

Wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., Komisja/Polska (Tymczasowy mechanizm relokacji osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej) (C-715/17, C-718/17 i C-719/17, [EU:C:2020:257](#))

Uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego – Decyzje (UE) 2015/1523 i (UE) 2015/1601 – Artykuł 5 ust. 2 i 4–11 każdej z tych decyzji – Środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Republiki Greckiej i Republiki Włoskiej – Nadzwyczajna sytuacja charakteryzująca się nagłym napływem obywateli państw trzecich na terytorium niektórych państw członkowskich – Relokacja tych obywateli na terytoria innych państw członkowskich – Procedura relokacji – Obowiązek regularnego podawania przez państwa członkowskie, nie rzadziej niż co trzy miesiące, liczby osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, które można szybko relokować na ich terytorium – Pozostałe obowiązki w celu dokonania rzeczywistej relokacji – Interesy państw członkowskich związane z bezpieczeństwem narodowym lub porządkiem publicznym – Możliwość powołania się przez państwo członkowskie na art. 72 TFUE w celu odstąpienia od stosowania aktów prawa Unii o charakterze obligatoryjnym

Trybunał uwzględnił skargi o stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego wniesione przez Komisję przeciwko Polsce, Węgrom i Republice, mające na celu stwierdzenie, że nie podając regularnie, nie rzadziej niż co trzy miesiące, odpowiedniej liczby osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, które można szybko relokować na ich terytorium, wspomniane państwa członkowskie uchybiły swoim zobowiązaniom wynikającym z prawa Unii, a w konsekwencji pozostałym

zobowiązaniom dotyczącym relokacji. Po pierwsze, Trybunał stwierdził istnienie po stronie tych trzech państw członkowskich uchybienia decyzji przyjętej przez Radę w celu obowiązkowej relokacji z Grecji i Włoch 120 000 osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej do innych państw członkowskich Unii³⁷. Po drugie, Trybunał stwierdził, że Polska i Republika Czeska uchybiły również swoim zobowiązaniom wynikającym z wcześniejszej decyzji, przyjętej przez Radę w celu dobrowolnej relokacji z Grecji i Włoch 40 000 osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej do innych państw członkowskich Unii³⁸. Węgry nie były związane środkami relokacyjnymi przewidzianymi w tej ostatniej decyzji.

Rada przyjęła wyżej wymienione decyzje (zwane dalej „decyzjami w sprawie relokacji”) we wrześniu 2015 r. w związku z nadzwyczajną sytuacją związaną z napływem obywateli państw trzecich do Grecji i Włoch. Na podstawie tych decyzji³⁹ Polska wskazała w grudniu 2015 r., że na jej terytorium można szybko relokować 100 osób. Nie przystąpiła ona jednak do tych relokacji i nie złożyła żadnej późniejszej deklaracji dotyczącej relokacji. Węgry natomiast nigdy nie podały liczby osób, które można szybko relokować na ich terytorium na podstawie wiążącej je decyzji w sprawie relokacji, i nie przystąpiły do żadnej relokacji. Wreszcie, w lutym i w maju 2016 r. Republika Czeska wskazała na podstawie decyzji w sprawie relokacji⁴⁰, że na jej terytorium można szybko relokować 50 osób. Dwanaście osób zostało rzeczywiście relokowanych z Grecji, lecz Republika Czeska nie złożyła żadnej późniejszej deklaracji dotyczącej relokacji.

Trybunał przede wszystkim oddalił argument podnoszony przez wszystkie zainteresowane państwa członkowskie, zgodnie z którym skargi Komisji są niedopuszczalne z tego powodu, że w związku z upływem okresu stosowania decyzji w sprawie relokacji, co nastąpiło odpowiednio w dniach 17 i 26 września 2017 r., nie jest możliwe usunięcie przez nie zarzucanych uchybień. W tym względzie Trybunał przypomniał, że skarga o stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego jest dopuszczalna, jeżeli Komisja żąda od Trybunału tylko stwierdzenia istnienia zarzucanego uchybienia, w szczególności w sytuacji takiej jak rozpatrywana w niniejszych sprawach, w których akt prawa wtórnego Unii, którego naruszenie jest zarzucane, ostatecznie przestał być stosowany po upływie terminu wyznaczonego w uzasadnionej opinii, to jest w dniu 23 sierpnia 2017 r. Ponadto stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego nadal ma realne znaczenie, gdyż w szczególności pozwala na ustalenie podstawy dla ewentualnej odpowiedzialności

³⁷ Decyzja Rady (UE) 2015/1601 z dnia 22 września 2015 r. ustanawiająca środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji (Dz.U. 2015, L 248, s. 80). Ważność tej decyzji była przedmiotem wyroku z dnia 6 września 2017 r., Słowacja i Węgry/Rada (C-643/15 i C-647/15, EU:C:2017:631); zob. również komunikat prasowy nr 91/17.

³⁸ Decyzja Rady (UE) 2015/1523 z dnia 14 września 2015 r. ustanawiająca środki tymczasowe w obszarze ochrony międzynarodowej na rzecz Włoch i Grecji (Dz.U. 2015, L 239, s. 146).

³⁹ Artykuł 5 ust. 2 każdej z tych decyzji.

⁴⁰ Artykuł 5 ust. 2 każdej z tych decyzji.

państwa członkowskiego – w związku z uchybieniem jego zobowiązaniom – wobec innych państw członkowskich, Unii lub jednostek.

Co do istoty Polska i Węgry twierdziły w szczególności, że miały prawo odstąpić od stosowania decyzji w sprawie relokacji na podstawie art. 72 TFUE, zgodnie z którym postanowienia traktatu dotyczące przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, do której należy w szczególności polityka azylowa, nie naruszają wykonywania przez państwa członkowskie obowiązków dotyczących utrzymania porządku publicznego i ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego. W tej kwestii Trybunał stwierdził, że ponieważ art. 72 TFUE jest postanowieniem wprowadzającym odstępstwo od ogólnych norm prawa Unii, podlega on wykładni ścisłej. Tak więc postanowienie tego artykułu nie przyznaje państwom członkowskim uprawnienia do odstąpienia od stosowania przepisów prawa Unii poprzez samo powołanie się na interesy związane z utrzymaniem porządku publicznego i ochroną bezpieczeństwa wewnętrznego, lecz nakłada na nie obowiązek udowodnienia konieczności zastosowania przewidzianego w tym postanowieniu odstępstwa w celu wykonywania ich obowiązków w tym zakresie.

W tym kontekście Trybunał zauważył, że na podstawie decyzji w sprawie relokacji w trakcie całej procedury relokacji, do momentu przekazania osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej, należało mieć na uwadze bezpieczeństwo narodowe i porządek publiczny. W tym względzie Trybunał wskazał, że właściwym organom państw członkowskich relokacji powinien przysługiwać szeroki zakres uznania przy ustalaniu, czy istnieją uzasadnione powody do przyjęcia, że obywatel państwa trzeciego podlegający relokacji stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego na ich terytorium. W tej kwestii Trybunał zauważył, że pojęcie „zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego” w rozumieniu decyzji w sprawie relokacji⁴¹ należy rozumieć w ten sposób, że obejmuje ono zarówno aktualne, jak i potencjalne zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego. Trybunał sprecyzował jednak, że by powołać się na wspomniane powody, rzeczne organy powinny opierać się – po zbadaniu każdego przypadku z osobna – na spójnych, obiektywnych i dokładnych informacjach uzasadniających podejrzenie, że dany wnioskodawca stanowi aktualne lub potencjalne zagrożenie. W konsekwencji Trybunał orzekł, że mechanizm przewidziany w tych przepisach stał na przeszkodzie temu, aby w kontekście procedury relokacji państwo członkowskie arbitralnie mogło powołać się, wyłącznie do celów prewencji ogólnej i bez wykazania bezpośredniego związku z indywidualnym przypadkiem, na art. 72 TFUE w celu uzasadnienia zawieszenia, a nawet zaprzestania, wykonywania zobowiązań ciężących na nim na mocy decyzji w sprawie relokacji.

⁴¹ Artykuł 5 ust. 4 i 7 każdej z tych decyzji.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

Orzekając następnie w przedmiocie zarzutu wywodzonego przez Republikę Czeską z nieprawidłowego funkcjonowania rozpatrywanego mechanizmu relokacji, Trybunał stwierdził, że nie można zgodzić się, pod rygorem naruszenia celu solidarności, który przyświeca decyzjom w sprawie relokacji, a także obligatoryjnego charakteru tych aktów, na sytuację, w której państwo członkowskie mogłoby opierać się na swojej jednostronnej ocenie, że ustanowiony w tych aktach mechanizm jest nieskuteczny, a nawet funkcjonuje nieprawidłowo, aby uchylić się od wszystkich zobowiązań dotyczących relokacji spoczywających na nim na mocy tych aktów. Wreszcie, przypominając, że od chwili przyjęcia i przez cały okres ich stosowania decyzje w sprawie relokacji były dla Republiki Czeskiej obligatoryjne, Trybunał wskazał, że to państwo członkowskie miało obowiązek wywiązania się z ustanowionych w tych decyzjach zobowiązań dotyczących relokacji niezależnie od udzielania pomocy Republice Greckiej i Republice Włoskiej w innej formie.

II. Procedura przekazania do odpowiedzialnego państwa członkowskiego

1. Wtórne przejęcie w przypadku nielegalnego powrotu do państwa członkowskiego, które przeprowadziło przekazanie

Wyrok z dnia 25 stycznia 2018 r. (trzecia izba), Hasan (C-360/16, [EU:C:2018:35](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Szczegółowe zasady i terminy do złożenia wniosku o wtórne przejęcie – Nielegalny powrót obywatela państwa trzeciego do państwa członkowskiego, które przeprowadziło przekazanie – Artykuł 24 – Procedura wtórnego przejęcia – Artykuł 27 – Środek zaskarżenia – Zakres kontroli sądowej – Okoliczności, które zaistniały po przekazaniu

A. Hasan złożył w październiku 2014 r. wniosek o udzielenie azylu w Niemczech. Ze względu na to, że po weryfikacji w systemie Eurodac ustalono, iż zainteresowany złożył już wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej we Włoszech, urząd niemiecki zwrócił się do organów włoskich o wtórne przejęcie A. Hasana na podstawie rozporządzenia Dublin III. Organy włoskie nie udzieliły jednak odpowiedzi na ten wniosek o wtórne przejęcie. W styczniu 2015 r. urząd odrzucił złożony przez A. Hasana wniosek o udzielenie azylu jako niedopuszczalny, motywując to faktem, że państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie tego wniosku jest Republika Włoska, oraz zarządził jego przekazanie do Włoch. W sierpniu 2015 r. A. Hasan został przekazany do Włoch. W tym samym miesiącu powrócił jednak nielegalnie do Niemiec.

W tym kontekście sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału w szczególności z pytaniem, czy art. 23 i 24 rozporządzenia Dublin III należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji takiej jak w sprawie w postępowaniu głównym, w której obywatel państwa trzeciego po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w pierwszym państwie członkowskim został przekazany do tego państwa członkowskiego w następstwie odrzucenia nowego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w drugim państwie członkowskim, a następnie powrócił bez dokumentu pobyтового na terytorium tego drugiego państwa członkowskiego, obywatel ten może zostać objęty procedurą wtórnego przejścia oraz że nie jest możliwe wykonanie ponownego przekazania tej osoby do pierwszego z tych państw członkowskich bez przeprowadzenia takiej procedury.

Trybunał stwierdził przede wszystkim, że wobec osoby, która po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w jednym z państw członkowskich nielegalnie powraca na terytorium innego państwa członkowskiego, lecz nie składa w nim nowego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, może mieć zastosowanie procedura przewidziana w art. 24 rozporządzenia Dublin III. Rozumowania tego nie może podważyć okoliczność, że taka osoba podczas pierwszego pobytu na terytorium drugiego z tych państw członkowskich złożyła już wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, który został odrzucony w trybie art. 26 ust. 1 tego rozporządzenia. Skoro bowiem wniosek nie był już w trakcie rozpatrywania w tym państwie członkowskim, okoliczność ta nie może oznaczać, że osobę tę należy traktować na równi z osobą, która złożyła nowy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, podlegający bądź odrzuceniu na podstawie art. 26 ust. 1, zanim będzie możliwe przeprowadzenie przekazania, bądź rozpatrzeniu przez rzeczne państwo członkowskie zgodnie z art. 23 ust. 3 tego rozporządzenia w wypadku opóźnienia we wdrożeniu procedury wtórnego przejścia.

Następnie Trybunał orzekł, że w zakresie, w jakim przeprowadzenie przekazania samo w sobie nie może w sposób definitywny wykazać odpowiedzialności państwa członkowskiego, do którego dana osoba została przekazana, nowego przekazania nie można brać pod uwagę bez ponownego zbadania sytuacji tej osoby w celu ustalenia, czy po przekazaniu tej osoby odpowiedzialność nie została przeniesiona na inne państwo członkowskie. W tej kwestii Trybunał podkreślił, że takie ponowne zbadanie sytuacji danej osoby nie musi podważać realizacji celu polegającego na szybkości rozpatrywania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej, ponieważ to ponowne badanie oznacza wyłącznie uwzględnienie zmian, które nastąpiły po wydaniu pierwszej decyzji o przekazaniu.

Trybunał wywiódł z tego, że w sytuacji takiej jak w sprawie w postępowaniu głównym, w której obywatel państwa trzeciego po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w pierwszym państwie członkowskim został przekazany do tego państwa członkowskiego w następstwie odrzucenia nowego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w drugim państwie członkowskim, a następnie powrócił bez dokumentu pobyтового na terytorium tego drugiego państwa

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

członkowskiego, obywatel ten może zostać objęty procedurą wtórnego przejęcia oraz że nie jest możliwe wykonanie ponownego przekazania tej osoby do pierwszego z tych państw członkowskich bez przeprowadzenia takiej procedury.

2. Wypredzająca decyzja o przekazaniu

Wyrok z dnia 31 maja 2018 r. (trzecia izba), Hasan (C-647/16, [EU:C:2018:368](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w państwie członkowskim przez obywatela państwa trzeciego – Procedury przejęcia i wtórnego przejęcia – Artykuł 26 ust. 1 – Przyjęcie i powiadomienie o decyzji o przekazaniu przed akceptacją wniosku o wtórne przejęcie przez państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek

Złożywszy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w Niemczech, A. Hassan, narodowości irackiej, udał się do Francji, gdzie został aresztowany. Organy francuskie zwróciły się następnie do organów niemieckich o wtórne przejęcie A. Hasana i jednocześnie, w tym samym dniu, postanowiły o przekazaniu go do Niemiec. Organy francuskie uznały bowiem, na podstawie rozporządzenia Dublin III, że Niemcy są odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku A. Hassana o udzielenie ochrony międzynarodowej, ponieważ to w tym państwie złożył on taki wniosek. A. Hassan zaskarżył przed sądem francuskim decyzję nakazującą jego przekazanie do Niemiec. Podniósł on w szczególności, że decyzja ta narusza rozporządzenie Dublin III, ponieważ wydano i doręczono mu ją, zanim państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek (Niemcy), w sposób wyraźny lub dorozumiany odpowiedziało na wniosek organów francuskich dotyczący wtórnego przejęcia.

Sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy w tym kontekście organy francuskie mogły wydać decyzję o przekazaniu wobec A. Hassana i powiadomić go o niej, zanim Niemcy w sposób wyraźny lub dorozumiany wyraziły zgodę na to wtórne przejęcie.

W tym względzie Trybunał orzekł, że z brzmienia, genezy i celu rozporządzenia Dublin III wynika, iż zainteresowana osoba może zostać powiadomiona o decyzji o przekazaniu jej do odpowiedzialnego państwa członkowskiego dopiero wówczas, gdy państwo to w sposób wyraźny lub dorozumiany wyrazi zgodę na przejęcie lub wtórne przejęcie tej osoby. W szczególności Trybunał zauważył, że osoba taka jak A. Hassan może być zobowiązana – zanim państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, udzieliło odpowiedzi na wniosek o przejęcie lub wtórne przejęcie zainteresowanej osoby – do wniesienia odwołania od decyzji o przekazaniu, mimo że takie odwołanie może zostać wniesione tylko wtedy, gdy wezwane państwo członkowskie udzieliło pozytywnej odpowiedzi na wniosek o przejęcie. Ponadto zakres prawa zainteresowanej osoby do

wniesienia skutecznego środka zaskarżenia mógłby zostać ograniczony, ponieważ decyzja o przekazaniu byłaby oparta jedynie na dowodach i poszlakach zebranych przez wnioskujące państwo członkowskie (w tym przypadku Francję). Wreszcie, uznanie, że powiadomienie o takiej decyzji o przekazaniu mogłoby nastąpić przed udzieleniem odpowiedzi przez państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, skutkowałoby – w państwach członkowskich, w których nie przewidziano zawieszenia takiej decyzji przed udzieleniem wspomnianej odpowiedzi – narażeniem zainteresowanej osoby na ryzyko przekazania do tego państwa członkowskiego, zanim co do zasady wyraziło ono swoją zgodę.

3. Termin na przekazanie

Wyrok z dnia 29 stycznia 2009 r. (czwarta izba), Petrosian (C-19/08, [EU:C:2009:41](#))

Prawo do azylu – Rozporządzenie (WE) nr 343/2003 – Wtórne przejęcie przez państwo członkowskie osoby ubiegającej się o azyl, której wniosek został odrzucony i która znajduje się w innym państwie członkowskim, gdzie złożyła kolejny wniosek o udzielenie azylu – Początek biegu terminu, w którym należy dokonać przekazania osoby ubiegającej się o azyl – Procedura przekazania będąca przedmiotem odwołania mogącego posiadać skutek zawieszający

Po złożeniu pierwszego wniosku o udzielenie azylu we Francji, gdzie ich wnioski zostały oddalone, członkowie rodziny Petrosian, pochodzenia ormiańskiego, złożyli wniosek o udzielenie azylu w Szwecji. Organy szwedzkie zwróciły się do organów francuskich o wtórne przejęcie członków tej rodziny. Ponieważ organy francuskie zgodziły się na wtórne przejęcie członków rodziny, postanowiono przekazać ich do Francji na podstawie art. 20 ust. 1 lit. d) rozporządzenia Dublin II. Decyzja nakazująca przekazanie została jednak wielokrotnie zaskarżona przez zainteresowane osoby, tak że upłynął termin sześciu miesięcy przewidziany w art. 20 ust. 1 lit. d) rozporządzenia Dublin II⁴². Termin ten, którego bieg rozpoczyna się od momentu podjęcia „decyzji w sprawie odwołania lub rewizji”, ma umożliwić państwu członkowskiemu, w którym został złożony wniosek o azyl, dokonanie przekazania, natomiast konsekwencją jego upływu jest uznanie tego państwa za państwo członkowskie odpowiedzialne za rozpatrywanie wniosku o udzielenie azylu.

⁴² Na mocy tego przepisu przeniesienia osoby ubiegającej się o azyl do państwa członkowskiego, które jest zobowiązane do ponownego jej przyjęcia, dokonuje się tak szybko jak to możliwe, a najpóźniej w ciągu sześciu miesięcy od wyrażenia zgody na przyjęcie z powrotem przez inne państwo członkowskie lub od podjęcia decyzji w sprawie odwołania lub rewizji, w przypadku gdy mają one skutek zawieszający. Zgodnie z art. 20 ust. 2 tego artykułu w przypadku gdy nie dokonano przekazania w okresie sześciomiesięcznego terminu, odpowiedzialność spoczywa na państwie członkowskim, w którym złożono wniosek o udzielenie azylu.

W tym kontekście sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, jakie zdarzenie może rozpocząć bieg terminu sześciu miesięcy, a w szczególności czy termin ten zaczyna biec nie już w momencie wydania tymczasowego orzeczenia sądowego zawieszającego wykonanie procedury przekazania, lub dopiero poczynawszy od wydania orzeczenia sądowego rozstrzygającego co do istoty sprawy, które nie może już stanowić przeszkody dla takiego wykonania.

Po pierwsze, Trybunał orzekł, że ochrona sądowa zapewniana przez państwa członkowskie, których sądy mogą zawiesić wykonanie decyzji o przekazaniu, umożliwiając w ten sposób osobie ubiegającej się o azyl skuteczne zakwestionowanie wydanych przeciwko niej decyzji, nie może zostać podporządkowana wymogowi szybkiego rozpatrywania wniosków o udzielenie azylu. W istocie państwa członkowskie, które życzyły sobie ustanowić środki zaskarżenia, mogące doprowadzić do wydawania orzeczeń mających skutek zawieszający w ramach procedury przekazania, nie mogą, w imię poszanowania wymogu szybkości procedury, znajdować się w sytuacji mniej korzystnej od państw członkowskich, które nie uznały uczynienia tego za konieczne. W związku z tym państwo członkowskie, które w ramach procedury przekazania postanowiło wprowadzić środki zaskarżenia, mające w danym wypadku skutek zawieszający, znalazłoby się w niewygodnej sytuacji, ponieważ kiedy nie jest ono w stanie zorganizować przekazania osoby ubiegającej się o azyl w bardzo krótkim okresie pomiędzy wydaniem orzeczenia co do istoty sprawy a upływem terminu na wykonanie przekazania, ponosi ryzyko stania się ostatecznie odpowiedzialnym za rozpoznanie wniosku o udzielenie azylu. Wynika z tego, że wykładnia przepisów art. 20 ust. 1 lit. d) rozporządzenia Dublin II nie może prowadzić do konkluzji, iż w imię poszanowania prawa wspólnotowego wnioskujące państwo winno nie zważać na skutek zawieszający tymczasowego orzeczenia sądowego wydanego w kontekście odwołania mogącego taki skutek posiadać.

Jeśli chodzi, po drugie, o poszanowanie zasady autonomii proceduralnej państw członkowskich, Trybunał zauważył, że gdyby przyjąć wykładnię art. 20 ust. 1 lit. d) rozporządzenia Dublin II, zgodnie z którą termin na wykonanie przekazania zaczyna już biec od momentu wydania tymczasowego orzeczenia mającego skutek zawieszający, sąd krajowy, który zechciałby pogodzić poszanowanie tego terminu z poszanowaniem tymczasowego orzeczenia sądowego mającego skutek zawieszający, znalazłby się w sytuacji zmuszającej go do wypowiedzenia się merytorycznie w przedmiocie procedury przekazania przed upływem tego terminu, w drodze orzeczenia, które w danym wypadku, z uwagi na brak wystarczającego czasu przyznanego sądom, nie byłoby w stanie uwzględnić w sposób zadowalający skomplikowanego charakteru sporu.

Trybunał wywiódł z tego, że jeżeli ustawodawstwo wnioskującego o przekazanie państwa członkowskiego dopuszcza odwołanie o skutku zawieszającym, termin na wykonanie przekazania zaczyna biec nie już w momencie wydania tymczasowego orzeczenia sądowego zawieszającego wykonanie procedury przekazania, lecz dopiero poczynawszy od

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

wydania orzeczenia sądowego rozstrzygającego co do istoty sprawy, które nie może już stanowić przeszkody dla takiego wykonania.

Wyrok z dnia 19 marca 2019 r. (wielka izba), Jawo (C-163/17, [EU:C:2019:218](#))⁴³

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – System dubliński – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Przekazanie osoby ubiegającej się o azyl do państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Pojęcie „ucieczki” – Zasady przedłużenia terminu na przekazanie – Artykuł 4 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Poważne ryzyko niehumanitarnego lub poniżającego traktowania po zakończeniu procedury azylowej – Warunki życia beneficjentów ochrony międzynarodowej we wspomnianym państwie członkowskim

Obywatel gambijski przekroczył granicę Unii Europejskiej we Włoszech, gdzie złożył wniosek o azyl, a następnie udał się do Niemiec, gdzie złożył kolejny wniosek. Organy niemieckie, zwróciwszy się do organów włoskich o wtórne przejęcie zainteresowanego, odrzuciły jego wniosek o udzielenie azylu i nakazały jego wydalenie do Włoch. Pierwsza próba przekazania nie powiodła się ze względu na nieobecność wnioskodawcy w przydzielonym mu ośrodku zakwaterowania. Organy niemieckie, uznawszy więc, że zainteresowany uciekł, poinformowały organy włoskie o braku możliwości przekazania i przedłużeniu terminu, zgodnie z art. 29 ust. 2 rozporządzenia Dublin III. Artykuł ten przewiduje, że termin na przekazanie wynosi sześć miesięcy, ale może on zostać przedłużony maksymalnie do 18 miesięcy w przypadku, gdy wnioskodawca uciekł. Następnie zainteresowany wskazał, że udał się z wizytą do przyjaciela i nie wiedział, że konieczne jest powiadamianie o nieobecnościach. Jednocześnie złożył on skargę na decyzję o przekazaniu, a po oddaleniu tej skargi wniósł apelację do sądu odsyłającego. W apelacji podniósł, że ponieważ nie uciekł, to organy niemieckie nie miały prawa przedłużyć terminu na przekazanie go do Włoch. Powołał się on również na istnienie we Włoszech nieprawidłowości systemowych w dziedzinie azylu, które stoją na przeszkodzie przekazaniu go do tego państwa.

Sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału w szczególności z pytaniem, w jakich okolicznościach można stwierdzić, że osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej uciekła, a w związku z tym termin na jej przekazanie do państwa członkowskiego w pierwszej kolejności odpowiedzialnego za rozpatrzenie jej wniosku może zostać przedłużony.

W tym względzie w pierwszej kolejności Trybunał wyjaśnił, że pojęcie „ucieczki” w rozumieniu art. 29 ust. 2 rozporządzenia Dublin III wiąże się w szczególności z istnieniem elementu umyślności, w związku z czym przepis ten ma co do zasady

⁴³ Wyrok wymieniony również w sekcji I.2.1, zatytułowanej „Ryzyko naruszenia art. 4 Karty”.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

zastosowanie tylko w przypadku, gdy wnioskodawca celowo wymyka się organom krajowym w celu udaremnienia jego przekazania. Trybunał dodał jednak, że w celu zapewnienia skutecznego funkcjonowania rozporządzenia Dublin III i uwzględnienia poważnych trudności, jakie mogą napotkać właściwe organy w celu udowodnienia zamiaru wnioskodawcy, można domniemywać, że wnioskodawca uciekł, wówczas gdy przekazania nie można przeprowadzić z tego powodu, iż opuścił on przydzielone mu miejsce zamieszkania, przy czym nie poinformował o tym organów krajowych ani nie zwrócił się do nich w stosownym przypadku o uprzednie zezwolenie. Jednakże domniemanie to znajduje zastosowanie tylko wtedy, gdy wnioskodawca został należycie poinformowany o ciążących na nim w tym zakresie obowiązkach, zgodnie z art. 5 dyrektywy 2013/33. Poza tym wnioskodawca powinien zachować możliwość wykazania, że fakt, iż nie powiadomił właściwych organów o swojej nieobecności, jest uzasadniony ważnymi względami, a nie zamiarem wymknięcia się tym organom.

W drugiej kolejności w odniesieniu do zasad przedłużenia terminu na przekazanie Trybunał stwierdził, że między wnioskującym państwem członkowskim a odpowiedzialnym państwem członkowskim nie były konieczne żadne wcześniejsze uzgodnienia. Tak więc w celu przedłużenia tego terminu do maksymalnie 18 miesięcy wystarczy, aby pierwsze państwo członkowskie poinformowało drugie, przed upływem sześciomiesięcznego terminu, że wnioskodawca uciekł, i wskazało nowy termin na przekazanie.

III. Zakres kontroli sądowej decyzji o przekazaniu

1. Ograniczona kontrola sądowa – Rozporządzenie Dublin II

W swoim orzecznictwie dotyczącym wykładni rozporządzenia Dublin II Trybunał pozwalał osobie ubiegającej się o azyl na podważenie wyboru kryterium odpowiedzialnego państwa członkowskiego wyłącznie poprzez powołanie się na istnienie systemowych nieprawidłowości w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl w tym państwie członkowskim, co skutkowałoby naruszeniem jej praw podstawowych zagwarantowanych w art. 4 Karty.

Wyrok z dnia 10 grudnia 2013 r. (wielka izba), *Abdullahi* (C-394/12, [EU:C:2013:813](#))

Odesłanie prejudycjalne – Wspólny europejski system azylowy – Rozporządzenie (WE) nr 343/2003 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie wniosku o azyl – Kontrola przestrzegania kryteriów odpowiedzialności za rozpatrywanie wniosku o azyl – Zakres kontroli sądowej

S. Abdullahi, obywatelka Somalii, która wjechała do Austrii z pomocą przemytników i została tam zatrzymana w pobliżu granicy węgierskiej, złożyła wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w sierpniu 2011 roku. Zgodnie z art. 10 ust. 1 rozporządzenia Dublin II właściwy organ austriacki przesłał na Węgry wniosek o wtórne przejęcie, który Węgry zaakceptowały. Organ austriacki odrzucił zatem jako niedopuszczalny wniosek S. Abdullahi o udzielenie azylu w Austrii i postanowił o przekazaniu jej na Węgry. W odwołaniu od tej decyzji S. Abdullahi po raz pierwszy podniosła, że państwem członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrzenie jej wniosku o azyl nie są Węgry, lecz Republika Grecka. Jednakże twierdziła, iż to ostatnie państwo członkowskie nie przestrzega pod pewnymi względami praw człowieka, tak że to na organach austriackich ciąży obowiązek przeprowadzenia postępowania w przedmiocie rozpatrzenia jej wniosku o udzielenie azylu.

Mając wątpliwości co do tego, czy państwo członkowskie zaakceptowało swoją odpowiedzialność, sąd odsyłający postanowił zwrócić się do Trybunału z pytaniem prejudycjalnym. W tym względzie zauważył on, że kontrola odpowiedzialności państwa członkowskiego nakładałaby bardzo rozległy obowiązek badania, nie do pogodzenia z wymaganą szybkością określenia właściwego państwa członkowskiego. Ponadto, o ile rozporządzenie Dublin II przewiduje prawo zakwestionowania przez osobę ubiegającą się o azyl jej przekazania, o tyle rozporządzenie to nie uzasadnia prawa do przeprowadzenia postępowania w sprawie azylu w danym państwie członkowskim według wyboru wnioskodawcy.

W tym względzie Trybunał orzekł, że art. 19 ust. 2 rozporządzenia Dublin II należy interpretować w ten sposób, iż w sytuacji, gdy państwo członkowskie wyraziło zgodę na przyjęcie osoby ubiegającej się o azyl na podstawie kryterium ujętego w art. 10 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia, mianowicie jako państwo członkowskie pierwszego wjazdu osoby ubiegającej się o azyl na terytorium Unii, osoba ta może podważać wybór tego kryterium wyłącznie poprzez powołanie się na istnienie systemowych nieprawidłowości w zakresie procedury azylowej i warunków przyjmowania osób ubiegających się o azyl w tym państwie członkowskim, które to nieprawidłowości stanowią poważne i sprawdzone podstawy, aby przypuszczać, że wspomniana osoba zetknie się z rzeczywistym ryzykiem bycia poddanym nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu w rozumieniu art. 4 Karty.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

2. Rozszerzona kontrola sądowa – Rozporządzenie Dublin III

Ten rozwój orzecznictwa wynika z istotnej zmiany przepisów dotyczących środków odwoławczych od decyzji o przekazaniu (zob. różnica między art. 19 ust. 2 rozporządzenia Dublin II a art. 27⁴⁴, a także motyw 19 rozporządzenia Dublin III). W istocie osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej została włączona w proces ustalania odpowiedzialnego państwa członkowskiego. W ramach tego procesu wnioskodawca jest informowany o kryteriach odpowiedzialności i może przedstawić informacje umożliwiające prawidłowe zastosowanie tych kryteriów.

W konsekwencji w przedstawionych poniżej wyrokach Trybunał przyznał, że wnioskodawca może powoływać się na błędne zastosowanie kryterium odpowiedzialności, nawet jeśli nie wynikało to z naruszenia jego praw podstawowych.

2.1. Nieprzestrzeganie przepisów technicznych

Wyroki z dnia 7 czerwca 2016 r. (wielka izba): Ghezelbash (C-63/15, [EU:C:2016:409](#)); Karim (C-155/15, [EU:C:2016:410](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie azylu wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Artykuł 12 – Wydanie dokumentów pobytu lub wiz – Artykuł 27 – Środek zaskarżenia – Zakres kontroli sądowej

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie azylu wniesionego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Artykuł 18 – Wtórne przejęcie osoby ubiegającej się o azyl, której wniosek jest rozpatrywany – Artykuł 19 – Wygaśnięcie odpowiedzialności – Nieobecność na terytorium państw członkowskich przez co najmniej trzy miesiące – Nowa procedura ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego – Artykuł 27 – Środek zaskarżenia – Zakres kontroli sądowej

W sprawie Ghezelbash obywatel irański złożył do organów niderlandzkich wniosek o czasowe zezwolenie na pobyt. Jako że weryfikacja w Wizowym Systemie Informacyjnym Unii Europejskiej (VIS) wykazała, że francuska placówka dyplomatyczna w Iranie wydała zainteresowanemu wizę na ustalony okres, niderlandzki sekretarz stanu zwrócił się do organów francuskich o jego przejęcie na podstawie rozporządzenia Dublin III. Organy te

⁴⁴ Zgodnie z art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej ma prawo wniesienia do sądu skutecznego środka zaskarżenia w formie odwołania lub wniosku o ponowne rozpoznanie, z powodów faktycznych lub prawnych, decyzji o przekazaniu.

przychyliły się do tego wniosku. Niemniej w trakcie drugiego przesłuchania przez organy niderlandzkie zainteresowany poprosił o możliwość przedstawienia oryginalnych dokumentów wykazujących, że powrócił do Iranu po tym, jak udał się do Francji, co zdaniem wnioskodawcy oznaczało, że to ostatnie państwo członkowskie nie było odpowiedzialne za rozpatrzenie jego wniosku o azyl. Wówczas pojawiło się pytanie, czy zainteresowany miał prawo zakwestionować odpowiedzialność Republiki Francuskiej w zakresie rozpatrzenia jego wniosku o azyl po przyjęciu tej odpowiedzialności przez to państwo członkowskie.

W tym kontekście Trybunał uznał, że art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, odczytywany w świetle motywu 19 tego rozporządzenia, należy interpretować w ten sposób, że osoba ubiegająca się o azyl może powołać się, w ramach skargi na wydaną wobec niej decyzję o przekazaniu, na błędne zastosowanie kryterium odpowiedzialności przewidziane w owym rozporządzeniu.

W sprawie Karim obywatel syryjski ubiegał się o przyznanie ochrony międzynarodowej w Szwecji. Ponieważ po weryfikacji w bazie danych „Eurodac” okazało się, że zainteresowany wystąpił już wcześniej o udzielenie takiej ochrony w Słowenii, Migrationsverket (urząd ds. migracji, Szwecja, zwany dalej „urzędem”) zwrócił się do organów słoweńskich o wtórne przejęcie zainteresowanego na podstawie art. 18 ust. 1 lit. b) rozporządzenia Dublin III.

Organy słoweńskie przychyliły się do tego wniosku. Urząd poinformował wówczas te organy, że zainteresowany oświadczył, iż opuścił terytorium państw członkowskich na okres ponad trzech miesięcy po złożeniu swojego pierwszego wniosku o azyl oraz że w jego paszporcie widnieje wiza wjazdowa do Libanu. Jako że organy słoweńskie podtrzymały swoją zgodę na wtórne przejęcie, o które wnioskowano, urząd oddał wniosek zainteresowanego o udzielenie ochrony międzynarodowej. Stał on jednak na stanowisku, że Słowenia nie jest państwem członkowskim odpowiedzialnym za rozpatrzenie jego wniosku o azyl.

I tak, Trybunał orzekł przede wszystkim, że art. 19 ust. 2 rozporządzenia Dublin III, a w szczególności jego akapit drugi, znajduje zastosowanie do obywatela państwa trzeciego, który po złożeniu pierwszego wniosku o azyl w państwie członkowskim przedstawia dowód na to, że opuścił terytorium państw członkowskich na okres co najmniej trzech miesięcy przed złożeniem nowego wniosku o azyl w innym państwie członkowskim. Artykuł 19 ust. 2 akapit pierwszy rozporządzenia Dublin III przewiduje bowiem, że co do zasady wynikające z art. 18 ust. 1 tego rozporządzenia obowiązki przejęcia i wtórnego przejęcia osoby ubiegającej się o azyl ustają, jeśli odpowiedzialne państwo członkowskie może wykazać, w sytuacji gdy zwrócono się do niego o wtórne przejęcie osoby ubiegającej się o azyl, że opuściła ona terytorium państw członkowskich na okres co najmniej trzech miesięcy. Jednakże art. 19 ust. 2 akapit drugi tego rozporządzenia uściśla, że jakkolwiek wniosek złożony po takim okresie nieobecności uznaje się za nowy wniosek, który powoduje rozpoczęcie nowego postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego. Z tego wynika, że

w sytuacji, w której obywatel państwa trzeciego, po złożeniu pierwszego wniosku o udzielenie azylu w państwie członkowskim, opuścił terytorium państw członkowskich na co najmniej trzy miesiące przed złożeniem nowego wniosku o udzielenie azylu w innym państwie członkowskim, art. 19 ust. 2 wspomnianego rozporządzenia zobowiązuje państwo członkowskie, w którym został złożony nowy wniosek o udzielenie azylu, do przeprowadzenia – w oparciu o ustanowione w tym rozporządzeniu normy – postępowania w przedmiocie ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie tego nowego wniosku.

Następnie Trybunał uznał – podobnie jak w wyżej wymienionym [wyroku Ghezelbash](#) – że art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III należy interpretować w ten sposób, że osoba ubiegająca się o azyl może powoływać się, w ramach skargi na wydaną wobec niej decyzję o przekazaniu do innego państwa, na naruszenie normy zawartej w art. 19 ust. 2 akapit drugi tego rozporządzenia.

Wyrok z dnia 26 lipca 2017 r. (wielka izba), A.S. (C-490/16, [EU:C:2017:585](#))⁴⁵

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Przybycie nadzwyczajnie dużej liczby obywateli państw trzecich ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej – Zorganizowanie przekroczenia granicy przez organy jednego państwa członkowskiego do celów tranzytu do innego państwa członkowskiego – Wjazd, na który zezwolono na zasadzie odstępstwa, ze względów humanitarnych – Artykuł 13 – Nielegalne przekroczenie granicy zewnętrznej – Termin dwunastu miesięcy od dnia przekroczenia granicy – Artykuł 27 – Środek zaskarżenia – Zakres kontroli sądowej – Artykuł 29 – Termin sześciu miesięcy na przeprowadzenie przekazania – Obliczanie terminów – Wniesienie skargi – Skutek zawieszający

W 2016 r. obywatel syryjski przekroczył granicę między Chorwacją a Serbią pomimo braku odpowiedniej wizy. Organy chorwackie zorganizowały transport tej osoby do granicy chorwacko-słoweńskiej w celu ułatwienia jej udania się do innych państw członkowskich, by tam złożyła wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej. A.S. złożył następnie taki wniosek w Słowenii. Jednakże Słowenia uznała, że skoro wnioskodawca wjechał nielegalnie do Chorwacji na podstawie rozporządzenia Dublin III, to rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej tej osoby należy do organów tego właśnie państwa członkowskiego. A.S. zakwestionował przed sądem decyzję organów słoweńskich, twierdząc, że jego wjazdu do Chorwacji nie można uznać za nielegalny oraz że zgodnie z rozporządzeniem Dublin III obowiązek rozpatrzenia jego wniosku spoczywa zatem na organach słoweńskich.

⁴⁵ Wyrok wymieniony również w sekcji I.1.3, zatytułowanej „Wjazd na terytorium”.

W tym kontekście sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy wjazd zainteresowanych osób należy uznać za legalny, czy też nielegalny w rozumieniu rozporządzenia Dublin III.

Co się tyczy argumentów, jakie wnioskodawca może podnieść w odwołaniu od decyzji o przekazaniu, Trybunał orzekł, że w celu zakwestionowania decyzji o przekazaniu osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej może – w ramach środków zaskarżenia przewidzianych w art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III – podnosić błędne zastosowanie kryterium odpowiedzialności dotyczące nielegalnego przekroczenia granicy państwa członkowskiego ustanowionego w art. 13 ust. 1 tego rozporządzenia. Trybunał, powołując się na swój [wyrok z dnia 7 czerwca 2016 r., Ghezelbash \(C-63/15, EU:C:2016:409\)](#), w którym orzekł, że taki wnioskodawca może na podstawie swojego prawa do skutecznego środka zaskarżenia podnosić błędne zastosowanie kryterium dotyczącego wydania wizy, wskazał, że uzasadnienia przyjęte przezeń w tym wyroku pozostają aktualne w odniesieniu do kryterium z art. 13 ust. 1 rozporządzenia Dublin III.

Wreszcie, Trybunał zbadał zagadnienie wpływu wniesienia odwołania od decyzji o przekazaniu na obliczanie terminów przewidzianych odpowiednio w art. 13 ust. 1 rozporządzenia Dublin III oraz w art. 29 ust. 2 tego samego rozporządzenia. Trybunał przypomniał, że celem obu tych przepisów jest ograniczenie w czasie odpowiedzialności państwa członkowskiego na podstawie rozporządzenia Dublin III. Na podstawie art. 13 ust. 1 odpowiedzialność państwa członkowskiego oparta na kryterium dotyczącym nielegalnego przekroczenia granicy państwa członkowskiego wygasa z upływem dwunastu miesięcy od dnia tego przekroczenia, a na podstawie art. 29 – przekazanie osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej powinno nastąpić w terminie sześciu miesięcy od wyrażenia zgody przez odpowiedzialne państwo członkowskie lub od ostatecznej decyzji w sprawie odwołania się lub ponownego rozpoznania, w przypadku gdy mają one skutek zawieszający, zgodnie z art. 27 ust. 3 rozporządzenia Dublin III.

Trybunał orzekł, po pierwsze, że wniesienie odwołania od decyzji o przekazaniu nie ma wpływu na obliczenie terminu przewidzianego w art. 13 ust. 1, który jest warunkiem stosowania sformułowanego w tym przepisie kryterium. Po drugie Trybunał orzekł, że termin ustanowiony w art. 29 ust. 1 i 2 rozpoczyna bieg dopiero w dniu wydania ostatecznego orzeczenia w przedmiocie tego odwołania, także w przypadku gdy sąd, do którego je wniesiono, postanowił skierować do Trybunału wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, o ile odwołanie to miało skutek zawieszający. Ten drugi termin odnosi się bowiem do wykonania decyzji o przekazaniu i może być zastosowany dopiero po uzgodnieniu przekazania co do zasady, czyli najwcześniej w momencie, gdy państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, wyraziło zgodę na przejęcie lub wtórne przejęcie.

2.2. Nieprzestrzeganie terminów

Wyrok z dnia 26 lipca 2017 r. (wielka izba), Mengesteab (C-670/16, [EU:C:2017:587](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Artykuł 20 – Początek procesu ustalenia – Złożenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Doręczenie właściwym organom sprawozdania sporządzonego przez inne organy – Artykuł 21 ust. 1 – Terminy na złożenie wniosku o przejęcie – Przejęcie odpowiedzialności przez inne państwo członkowskie – Artykuł 27 – Środek zaskarżenia – Zakres kontroli sądowej

W dniu 14 września 2015 r. T. Mengesteab, obywatel Erytrei, wystąpił o udzielenie azylu w Niemczech. W tym samym dniu właściwy organ wydał mu zaświadczenie o zgłoszeniu się jako osoba ubiegająca się o azyl. Najpóźniej w dniu 14 stycznia 2016 r. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (federalny urząd ds. migracji i uchodźców, Niemcy, zwany dalej „urzędem”), który jest organem odpowiedzialnym za wykonywanie obowiązków wynikających z rozporządzenia Dublin III, otrzymał oryginał tego zaświadczenia, jego kopię lub przynajmniej zawarte w nim zasadnicze informacje. W dniu 22 lipca 2016 r. T. Mengesteab został przesłuchany przez urząd i mógł złożyć formalny wniosek o azyl. Jednakże po weryfikacji w systemie Eurodac okazało się, że jego odciski palców zostały pobrane we Włoszech. Ogólnie rzecz biorąc, takie pozytywne wyniki dowodzi, że dana osoba nielegalnie przekroczyła granicę zewnętrzną Unii, co może skutkować tym, że państwo członkowskie sąsiadujące z daną granicą zewnętrzną (w tym przypadku Włochy) jest odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o azyl. W dniu 19 sierpnia 2016 r. urząd zwrócił się zatem do organów włoskich o przejęcie T. Mengesteaba na podstawie rozporządzenia Dublin III. Brak odpowiedzi organów włoskich jest równoznaczny z akceptacją wniosku.

Po tym, jak urząd decyzją z dnia 10 listopada 2016 r. oddalił wniosek o udzielenie azylu i nakazał przekazanie go do Włoch, T. Mengesteab zaskarżył tę decyzję do sądu odsyłającego. Podniósł on, że zgodnie z rozporządzeniem Dublin III odpowiedzialność za rozpatrzenie jego wniosku o azyl została przeniesiona na Niemcy. Rozporządzenie to przewiduje bowiem, że wniosek o przejęcie należy złożyć najpóźniej w terminie trzech miesięcy od dnia złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i że po upływie tego terminu odpowiedzialność za rozpatrzenie wniosku spoczywa na państwie członkowskim, w którym został złożony wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Według T. Mengesteaba urząd zwrócił się do organów włoskich o przejęcie go dopiero po upływie trzymiesięcznego terminu. W tym kontekście sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału o dokonanie wykładni rozporządzenia Dublin III.

Trybunał orzekł, po pierwsze, że osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej może – w ramach skargi wniesionej na wydaną wobec niej decyzję o przekazaniu – powołać się na upływ odnośnego trzymiesięcznego terminu, i to nawet

jeśli państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, jest gotowe do przejęcia tej osoby. Trybunał przypomniał w tym względzie, że prawodawca Unii w rozporządzeniu Dublin III nie ograniczył się do ustanawiania zasad organizacyjnych regulujących stosunki pomiędzy państwami członkowskimi mające na celu ustalenie odpowiedzialnego państwa członkowskiego, lecz zdecydował o włączeniu do tego postępowania osób ubiegających się o azyl, zapewniając im prawo do skutecznego środka zaskarżenia ewentualnej decyzji o przekazaniu podjętej wobec nich w toku tego postępowania.

Po drugie, Trybunał stwierdził, że wniosek o przejęcie nie może być w sposób ważny złożony po upływie ponad trzech miesięcy od złożenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Przewidziany w rozporządzeniu Dublin III termin dwóch miesięcy na złożenie takiego wniosku – w wypadku uzyskania pozytywnego wyniku w systemie Eurodac – nie stanowi dodatkowego terminu, wydłużającego ów trzymiesięczny termin, lecz krótszy termin uzasadniony tym, że taki pozytywny wynik stanowi dowód nielegalnego wjazdu przez granicę zewnętrzną Unii i upraszcza w ten sposób postępowanie w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego.

Po trzecie, w odniesieniu do materialnej definicji wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej⁴⁶ Trybunał orzekł, co następuje: wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej uważa się za złożony, gdy pisemny dokument – sporządzony przez organ publiczny i zaświadczaający, że obywatel państwa trzeciego wniósł o udzielenie mu ochrony międzynarodowej – został doręczony organowi zobowiązanemu do wykonania obowiązków wynikających z rozporządzenia Dublin III albo, w danym wypadku, gdy organowi temu doręczono jedynie zasadnicze informacje zawarte w tym dokumencie (a nie sam dokument lub jego kopię). Aby skutecznie wszcząć proces ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego, właściwy organ powinien zostać powiadomiony w sposób niewątpliwy o tym, że obywatel państwa trzeciego wniósł o udzielenie ochrony międzynarodowej. Nie jest jednak konieczne, aby sporządzony w tym celu dokument pisemny miał dokładnie określoną formę lub zawierał dodatkowe istotne elementy w celu zastosowania kryteriów określonych w rozporządzeniu Dublin III lub, tym bardziej, w celu rozpatrzenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej co do istoty. Na tym stadium postępowania nie jest również niezbędne, by została zorganizowana indywidualna rozmowa. Skuteczność niektórych istotnych gwarancji przyznanych osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową zostałaby ograniczona, gdyby otrzymanie pisemnego dokumentu takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym nie było wystarczające, aby wystąpić z wnioskiem o udzielenie ochrony międzynarodowej. Ponadto taka sytuacja mogłaby zakłócić funkcjonowanie systemu dublińskiego, podważając szczególny status, jaki przyznano w rozporządzeniu Dublin III państwu członkowskiemu, w którym złożono po raz pierwszy wniosek

⁴⁶ Wniosek, którego złożenie rozpoczyna bieg trzymiesięcznego terminu.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

o udzielenie azylu. Ponadto przekazanie właściwemu organowi zawartych w takim dokumencie zasadniczych informacji należy uznać za przekazanie temu organowi oryginału lub kopii tego dokumentu. Przekazanie to wystarczy zatem, aby ustalić, że złożono wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej.

Wyrok z dnia 25 października 2017 r. (wielka izba), Shiri (C-201/16, [EU:C:2017:805](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego w jednym z państw członkowskich przez obywatela państwa trzeciego – Artykuł 27 – Środek zaskarżenia – Zakres kontroli sądowej – Artykuł 29 – Termin na przeprowadzenie przekazania – Brak dokonania przekazania w wyznaczonym terminie – Obowiązki odpowiedzialnego państwa członkowskiego – Przeniesienie odpowiedzialności – Wymóg podjęcia decyzji przez odpowiedzialne państwo członkowskie

M. Shiri, obywatel Iranu, zakwestionował przed sądami austriackimi odmowę udzielenia mu ochrony międzynarodowej w Austrii i przekazanie go z powrotem do Bułgarii. Bułgaria, przez którą wjechał do Unii Europejskiej i na której terytorium również złożył taki wniosek, zgodziła się wcześniej na jego wtórne przejęcie. M. Shiri podniósł, że na podstawie rozporządzenia Dublin III Austria stała się odpowiedzialna za rozpatrzenie jego wniosku, ponieważ jego przekazanie do Bułgarii nie nastąpiło w terminie sześciu miesięcy od dnia wyrażenia przez organy bułgarskie zgody na jego wtórne przejęcie.

Sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy zgodnie z rozporządzeniem Dublin III upływ rzeczono sześciomiesięcznego terminu sam w sobie jest wystarczający, by spowodować takie przeniesienie odpowiedzialności między państwami członkowskimi. Jeżeli tak jest, chciał on również ustalić, czy osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową może powoływać się przed sądem na takie przeniesienie odpowiedzialności.

W tym względzie Trybunał orzekł, że jeżeli przekazanie nie zostało przeprowadzone w sześciomiesięcznym terminie, odpowiedzialność zostaje z mocy prawa przeniesiona na państwo członkowskie wnioskujące o przejęcie (w niniejszej sprawie na Austrię) i odmowa (wtórnego) przejęcia danej osoby przez odpowiedzialne państwo członkowskie (w niniejszej sprawie przez Bułgarię) nie jest konieczna. Takie rozwiązanie nie tylko wynika z samego brzmienia rozporządzenia Dublin III, lecz jest ono również spójne z celem polegającym na szybkim rozpatrywaniu wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Takie rozwiązanie zapewnia bowiem – w wypadku opóźnienia w ramach procedury (wtórnego) przejęcia – że rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej nastąpi w państwie członkowskim, w którym osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej przebywa, aby nie odraczać dłużej tego rozpatrzenia.

Ponadto Trybunał orzekł, że osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową może powoływać się na upływ sześciomiesięcznego terminu. Jest tak niezależnie od tego, czy

termin ten upłynął przed wydaniem decyzji o przekazaniu, czy po jej wydaniu. Państwa członkowskie mają w tym zakresie obowiązek ustanowienia skutecznego i szybkiego środka zaskarżenia. W tym kontekście Trybunał uściślił, że jeżeli sześciomiesięczny termin upłynął po dniu wydania decyzji o przekazaniu, właściwe organy wnioskującego państwa członkowskiego (w niniejszej sprawie Austrii) nie mogą zrealizować przekazania zainteresowanej osoby do innego państwa członkowskiego. Przeciwnie, są one z urzędu zobowiązane do podjęcia wszelkich środków koniecznych do przyjęcia odpowiedzialności pierwszego państwa członkowskiego i rozpoczęcia bez zwłoki badania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej złożonego przez zainteresowaną osobę.

Trybunał stwierdził również, że przewidziane w uregulowaniu austriackim prawo do powoływania się na okoliczności zaistniałe po wydaniu decyzji o przekazaniu w ramach odwołania od tej decyzji stanowi skuteczny i szybki środek zaskarżenia pozwalający na powołanie się na upływ terminu przekazania.

Wyrok z dnia 13 listopada 2017 r. (wielka izba), X (C-47/17 i C-48/17, [EU:C:2018:900](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Rozporządzenie (WE) nr 1560/2003 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Kryteria i mechanizmy ustalania – Wniosek o przejęcie lub wtórne przejęcie osoby ubiegającej się o azyl – Odpowiedź odmowna państwa członkowskiego, do którego skierowano wniosek – Wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy – Artykuł 5 ust. 2 rozporządzenia nr 1560/2003 – Termin na udzielenie odpowiedzi – Upływ – Skutki

Spory w postępowaniach głównych dotyczyły obywatela Syrii i obywatela Erytrei, którzy złożyli w Niderlandach wnioski o zezwolenie na pobyt tymczasowy dla osoby ubiegającej się o azyl po uprzednim złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w innym państwie (odpowiednio w Niemczech i w Szwajcarii), przy czym obywatel Erytrei przybył przez Włochy (nie zostało wykazane, czy złożył tam wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej). Na podstawie art. 18 ust. 1 lit. b) rozporządzenia Dublin III organy niderlandzkie skierowały do organów odpowiednio niemieckich, szwajcarskich i włoskich wnioski o wtórne przejęcie zainteresowanych. W związku z odmownym rozpatrzeniem tych wniosków organy niderlandzkie wystosowały do organów niemieckich i włoskich, na podstawie art. 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego nr 1560/2003, wnioski o ponowne rozpatrzenie sprawy, lecz te ostatnie organy bądź nie odpowiedziały, bądź odpowiedziały po upływie dwutygodniowego terminu przewidzianego w tym przepisie.

W sprawie C-47/17 skarżący podnosił, że jeśli państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, udziela w terminie odpowiedzi odmownej na wniosek o wtórne przejęcie, odpowiedzialność spoczywa od tego momentu na wnioskującym państwie członkowskim. W sprawie C-48/17 strony w postępowaniu głównym spierały się co do kwestii, czy druga strona postępowania stała się odpowiedzialna, czy też nie, za rozpatrzenie złożonego przez skarżącego wniosku o zezwolenie na pobyt tymczasowy dla osoby ubiegającej się o azyl z tego powodu, że organy włoskie po pierwotnym

odrzuconiu złożonego przez sekretarza stanu wniosku o wtórne przejęcie nie odpowiedziały na wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy w przewidzianym terminie. W konsekwencji sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek o przejęcie lub wtórne przejęcie na podstawie art. 21 lub 23 rozporządzenia Dublin III, które udzieliło na ten wniosek odpowiedzi odmownej w terminach przewidzianych w art. 22 lub 25 tego rozporządzenia i do którego następnie skierowano wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy na mocy art. 5 ust. 2 rozporządzenia nr 1560/2003, powinno odpowiedzieć na ten ostatni wniosek w określonym terminie. Sąd ten zastanawiał się również, jaki jest w stosownym przypadku ten termin i jakie są skutki braku udzielenia we wspomnianym terminie przez państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, odpowiedzi na wystosowany przez państwo wnioskujące wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy.

Po przypomnieniu, że prawodawca Unii w rozporządzeniu Dublin III określił wiążące terminy dla procedur rozpatrywania przez wezwane państwo członkowskie wniosków o przejęcie lub wtórne przejęcie, Trybunał wskazał, że mechanizm określony w art. 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego nr 1560/2003, w ramach którego wnioskujące państwo członkowskie może zwrócić się do wezwanego państwa członkowskiego, gdy to odmówiło uwzględnienia wniosku o przejęcie lub wtórne przejęcie, z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy, stanowi „dodatkową procedurę”, fakultatywną, której czas trwania powinien być określony w sposób ścisły i przewidywalny. Zdaniem Trybunału procedura ponownego rozpatrzenia, która byłaby ograniczona jedynie „rozsądnym” terminem udzielenia odpowiedzi lub której czas trwania byłby nieokreślony, byłaby zaś niezgodna z celami rozporządzenia Dublin III, a w szczególności celem, jakim jest szybkie rozpatrywanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej.

W konsekwencji Trybunał orzekł, że art. 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego nr 1560/2003 należy interpretować w ten sposób, iż państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek o przejęcie lub wtórne przejęcie na podstawie art. 21 i 23 rozporządzenia Dublin III, które po przeprowadzeniu niezbędnych czynności sprawdzających udzieliło na ten wniosek pełnej i szczegółowej odpowiedzi odmownej w terminach przewidzianych w art. 22 lub 25 tego ostatniego rozporządzenia i do którego następnie, w ciągu trzech tygodni przewidzianych w art. 5 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego nr 1560/2003, skierowano wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, powinno dołożyć wszelkich starań w duchu lojalnej współpracy, aby udzielić odpowiedzi na ten ostatni wniosek w dwutygodniowym terminie przewidzianym w tym przepisie. W przypadku gdy wezwane państwo członkowskie nie udzieli w tym dwutygodniowym terminie odpowiedzi na rzeczony wniosek, dodatkowa procedura ponownego rozpatrzenia zostaje ostatecznie zamknięta, w związku z czym wnioskujące państwo członkowskie należy z upływem tego terminu uznać za odpowiedzialne za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, chyba że posiada ono jeszcze wystarczająco dużo czasu, aby móc złożyć w wiążących terminach przewidzianych w tym

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

celu w art. 21 ust. 1 i w art. 23 ust. 2 rozporządzenia Dublin III ponowny wniosek o przejęcie lub wtórne przejęcie.

2.3. Kontrola decyzji o przekazaniu w przypadku wtórnego przejęcia

Wyrok z dnia 2 kwietnia 2019 r. (wielka izba), H. (C-582/17, [EU:C:2019:280](#))

Odesłanie prejudycjalne – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Artykuł 18 ust. 1 lit. b)–d) – Artykuł 23 ust. 1 – Artykuł 24 ust. 1 – Procedura wtórnego przejęcia – Kryteria odpowiedzialności – Nowy wniosek złożony w innym państwie członkowskim – Artykuł 20 ust. 5 – Trwające postępowanie w sprawie ustalenia – Wycofanie wniosku – Artykuł 27 – Środki zaskarżenia

Organy niderlandzkie zwróciły się do organów niemieckich z wnioskiem o wtórne przejęcie dwóch obywaterek Syrii, które pierwszy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej złożyły w Niemczech, a następnie opuściły to państwo i złożyły nowy wniosek w Niderlandach. Zainteresowane powołały się na okoliczność, że ich małżonkowie, będący beneficjentami ochrony międzynarodowej, przebywają w Niderlandach, lecz organy niderlandzkie odmówiły uwzględnienia tych twierdzeń, a tym samym rozpatrzenia ich wniosków, wskazując, że w ramach procedury wtórnego przejęcia wnioskodawca nie może powoływać się na art. 9 rozporządzenia Dublin III.

Sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy przed wystąpieniem z wnioskiem o wtórne przejęcie osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej właściwe organy państwa członkowskiego mają obowiązek ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie jej wniosku, w szczególności na podstawie kryterium odpowiedzialności przewidzianego w art. 9 rozporządzenia Dublin III.

W tym kontekście Trybunał przypomniał, że procedura wtórnego przejęcia ma zastosowanie do osób, o których mowa w art. 20 ust. 5 lub w art. 18 ust. 1 lit. b)–d) rozporządzenia Dublin III, a następnie stwierdził, że sytuacja, gdy obywatel państwa trzeciego składa wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w pierwszym państwie członkowskim, następnie zaś opuszcza to państwo i składa nowy wniosek w drugim państwie członkowskim, wchodzi w zakres stosowania tej procedury niezależnie od tego, czy wniosek złożony w pierwszym państwie członkowskim został wycofany lub czy w tym państwie członkowskim rozpoczęto jego rozpatrywanie zgodnie z dyrektywą „w sprawie procedur”.

Trybunał następnie podkreślił, że o ile okoliczność, czy decyzja o przekazaniu została wydana w wyniku procedury przejęcia, czy wtórnego przejęcia, nie ma wpływu na zakres prawa do skutecznego środka zaskarżenia przeciwko takiej decyzji, gwarantowanego

w art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, o tyle te dwie procedury podlegają odmiennym reżimom, a różnica ta ma wpływ na to, na które przepisy tego rozporządzenia można powołać się na poparcie takiego środka. W ramach procedury przejęcia postępowanie w sprawie ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej na podstawie kryteriów określonych w rozdziale III rozporządzenia Dublin III ma podstawowe znaczenie i państwo członkowskie, w którym taki wniosek został złożony, może skierować do innego państwa członkowskiego wniosek o przejęcie tylko wówczas, gdy uważa ono, że to inne państwo jest odpowiedzialne za rozpatrzenie tego wniosku. Natomiast w ramach procedury wtórnego przejęcia te kryteria odpowiedzialności nie mają znaczenia, ponieważ istotne jest jedynie, by państwo członkowskie, do którego został skierowany wniosek, spełniało przesłanki przewidziane w art. 20 ust. 5 (mianowicie, by było to państwo, do którego wniosek został skierowany po raz pierwszy i w którym trwa postępowanie w sprawie ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie tego wniosku) lub w art. 18 ust. 1 lit. b)–d) rozporządzenia Dublin III (mianowicie, by było to państwo, do którego został skierowany pierwszy wniosek i które w wyniku postępowania w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego uznało, że to ono jest odpowiedzialne za rozpatrzenie tego wniosku).

Trybunał dodał, że brak znaczenia kryteriów odpowiedzialności ustanowionych w rozdziale III tego rozporządzenia w postępowaniu w sprawie wtórnego przejęcia znajduje potwierdzenie w fakcie, że podczas gdy art. 22 tego rozporządzenia przedstawia szczegółowo sposób stosowania tych kryteriów w postępowaniu w sprawie przejęcia, art. 25 rzeczonego rozporządzenia, dotyczący procedury wtórnego przejęcia, nie zawiera żadnego podobnego przepisu i zobowiązuje jedynie państwo członkowskie, do którego został skierowany wniosek, do przeprowadzenia niezbędnych czynności sprawdzających w celu wydania decyzji w sprawie wniosku o wtórne przejęcie⁴⁷.

Trybunał podkreślił ponadto, że interpretacji odwrotnej, zgodnie z którą taki wniosek może być złożony tylko wówczas, gdy państwo, do którego został skierowany wniosek, może zostać wskazane jako odpowiedzialne państwo członkowskie na podstawie kryteriów wymienionych w rozdziale III rozporządzenia Dublin III, przeczy ogólna systematyka tego rozporządzenia, którego celem było ustanowienie dwóch autonomicznych procedur (mianowicie procedury przejęcia i procedury wtórnego przejęcia) mających zastosowanie do różnych sytuacji i uregulowanych różnymi przepisami. Taka odwrotna interpretacja mogłaby również zagrozić realizacji celu rozporządzenia Dublin III polegającego na zapobieganiu wtórnym przepływowi osób ubiegających się o ochronę międzynarodową, ponieważ oznaczałaby, że właściwe organy państwa członkowskiego, w którym został złożony drugi wniosek, mogłyby w istocie

⁴⁷ W tym względzie zob. także wyrok [z dnia 30 listopada 2023 r., Ministero dell'Interno \(Wspólna ulotka – Odesłanie pośrednie\) \(C-228/21, C-254/21, C-297/21, C-315/21 i C-328/21, EU:C:2023:934\)](#), w szczególności pkt 95–102.

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

kontrolować konkluzję, do której w wyniku postępowania w sprawie ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrywanie wniosku doszły właściwe organy pierwszego państwa członkowskiego w odniesieniu do własnej odpowiedzialności. Interpretacja taka mogłaby ponadto prowadzić do naruszenia podstawowej zasady rozporządzenia Dublin III, wyrażonej w jego art. 3 ust. 1, zgodnie z którą wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej powinno rozpatrywać jedno państwo członkowskie.

Podsumowując, Trybunał stwierdził, że na kryteria odpowiedzialności wymienione w rozdziale III rozporządzenia Dublin III nie można powoływać się na poparcie skargi na decyzję w sprawie przekazania do innego państwa wydaną w ramach procedury wtórnego przejęcia. Jednakże, ponieważ kryteria odpowiedzialności wymienione w art. 8–10 rozporządzenia Dublin III mają na celu przyczynianie się do ochrony najlepszego interesu dziecka oraz życia rodzinnego zainteresowanych osób, w sytuacji gdy zainteresowana osoba przekazała właściwemu organowi drugiego państwa członkowskiego materiały wykazujące w sposób oczywisty, że na podstawie kryterium zawartego w art. 9 rozporządzenia Dublin III to państwo członkowskie należy uważać za państwo odpowiedzialne, rzeczne państwo członkowskie powinno zgodnie z zasadą lojalnej współpracy w sytuacji objętej zakresem art. 20 ust. 5 rozporządzenia Dublin III (to znaczy wówczas, gdy postępowanie w sprawie ustalenia odpowiedzialnego państwa członkowskiego nie zostało jeszcze w pierwszym państwie członkowskim zakończone) uznać własną odpowiedzialność. W takiej sytuacji zatem obywatel państwa trzeciego może w drodze wyjątku powołać się na to kryterium w ramach skargi na wydaną wobec niego decyzję o przekazaniu.

2.4. Kontrola decyzji o przekazaniu w przypadku wtórnego przejęcia małoletniego pozostającego bez opieki

Wyrok z dnia 1 sierpnia 2022 r., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Odmowa przejęcia małoletniego obywatela egipskiego pozostającego bez opieki) (C-19/21, [EU:C:2022:605](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Artykuł 8 ust. 2 i art. 27 ust. 1 – Małoletni bez opieki, którego krewny przebywa zgodnie z prawem w innym państwie członkowskim – Oddalenie przez to państwo członkowskie wniosku o przejęcie tego małoletniego – Prawo do skutecznego środka zaskarżenia decyzji o oddaleniu przysługujące wspomnianemu małoletniemu lub temu krewnemu – Artykuły 7, 24 i 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Nadrzędny interes dziecka

I, obywatel egipski, złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej w Grecji, gdy był jeszcze małoletni. W tym wniosku wyraził chęć połączenia z S, swoim wujkiem, również obywatelem egipskim, który legalnie przebywał w Niderlandach. Wobec tych

okoliczności organy greckie złożyły do organów niderlandzkich wnioski o przejęcie I, oparte na przepisie rozporządzenia Dublin III, który przewiduje, że państwem odpowiedzialnym za rozpatrzenie jego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jest państwo, w którym przebywa legalnie krewny zainteresowanego mogący się tym ostatnim zaopiekować. Sekretarz stanu odmówił jednak uwzględnienia tego wniosku, a następnie wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy.

Ponieważ I i S również wnieśli zażalenie, sekretarz stanu odrzucił je jako oczywiście niedopuszczalne z tego powodu, że rozporządzenie Dublin III nie przewiduje możliwości zaskarżenia przez wnioskujących o udzielenie ochrony międzynarodowej decyzji oddalającej wniosków o przejęcie. W rezultacie I i S zaskarżyli tę decyzję przed rechtebank Den Haag (sądem rejonowym w Hadze, Niderlandy), podnosząc, że na podstawie art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III każdemu z nich przysługuje prawo do wniesienia do sądu takiego środka zaskarżenia.

W tym kontekście sąd w Hadze zwrócił się do Trybunału z pytaniem o przysługujące małoletniemu bez opieki, będącemu osobą ubiegającą się o udzielenie ochrony międzynarodowej, oraz jego krewnemu środki zaskarżenia od decyzji oddalającej wniosków o przejęcie.

Trybunał, orzekający w składzie wielkiej izby, uznał, że art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III w związku z art. 7, 24 i 47 Karty nakłada na państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek o przejęcie, obowiązek przyznania prawa do środka zaskarżenia przed sądem jego decyzji odmownej małoletniemu bez opieki, który wnosi o udzielenie ochrony międzynarodowej, jednak nie krewnemu tego małoletniego.

Na wstępie Trybunał przypomniał, że na podstawie wykładni językowej art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III wydaje się przyznawać prawo do wniesienia środka zaskarżenia osobie ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej wyłącznie w celu zakwestionowania decyzji o przekazaniu, jednak brzmienie tego przepisu nie wyklucza przyznania prawa do wniesienia środka zaskarżenia również wnioskodawcy, którym jest małoletni bez opieki, w celu zakwestionowania decyzji odmawiającej uwzględnienia wniosku o przejęcie opartego na art. 8 ust. 2 rozporządzenia Dublin III.

W celu ustalenia, czy art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III odczytywany w świetle art. 7, 24 i 47 Karty wymaga istnienia środka zaskarżenia od takiej decyzji o odmowie przejęcia, przepis ten należy interpretować z uwzględnieniem nie tylko jego brzmienia, ale także jego celów, ogólnej systematyki i kontekstu, a w szczególności ewolucji, jakiej doznał w systemie, w który się wpisuje.

W tym względzie Trybunał przypomniał, że 47 Karty stanowi w akapicie pierwszym, iż każdy, czyje prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka zaskarżenia przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w tym artykule. Prawu temu odpowiada spoczywający na państwach członkowskich na podstawie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE obowiązek ustanowienia

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

środków niezbędnych do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii.

Co się tyczy ustalenia państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej i przestrzegania przewidzianego w art. 8 ust. 2 rozporządzenia Dublin III wiążącego kryterium ustalania odpowiedzialności, Trybunał zauważył, że ochrona sądowa wnioskodawcy, którym jest małoletni bez opieki, nie może różnić się w zależności od tego, czy wnioskodawca ten jest objęty decyzją o przekazaniu wydaną przez wnioskujące państwo członkowskie, czy decyzją, na mocy której państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, oddała wniosek o przejęcie wspomnianego wnioskodawcy. Obie te decyzje mogą bowiem naruszać wynikające z tego przepisu prawo osoby małoletniej bez opieki do połączenia z krewnym, który może się nią opiekować, podczas rozpatrywania jej wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Wynika z tego, że zainteresowanemu małoletniemu powinno przysługiwać, zgodnie z art. 47 akapit pierwszy Karty, prawo do wniesienia środka zaskarżenia w celu podniesienia naruszenia tego prawa.

Tymczasem w niniejszym przypadku, zgodnie z art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, w sytuacji gdyby I po przybyciu do Grecji udał się do Niderlandów i tam złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, a organy greckie zgodziłyby się przyjąć go jako państwo członkowskie pierwszego wjazdu, zainteresowany byłby uprawniony do wniesienia do sądu środka zaskarżenia od wydanej przez niderlandzkie organy decyzji o przekazaniu, opartego na okoliczności, że jeden z jego krewnych zamieszkuje w Niderlandach.

W takim przypadku mógłby on zatem skutecznie powołać się na naruszenie prawa, które wywodzi jako małoletni bez opieki z art. 8 ust. 2 rozporządzenia Dublin III. Natomiast gdyby dokonywać literalnej wykładni z art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III, wnioskodawca, który pozostaje w państwie członkowskim pierwszego wjazdu i składa w nim wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, zostałby pozbawiony takiej możliwości, ponieważ w takiej sytuacji nie zostaje wydana żadna decyzja o przekazaniu.

Trybunał uznał, że wnioskodawca, którym jest małoletni bez opieki, powinien mieć możliwość wniesienia środka zaskarżenia na podstawie art. 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III nie tylko w przypadku, gdy wnioskujące państwo członkowskie wydaje decyzję o przekazaniu, lecz również w sytuacji gdy państwo członkowskie, do którego skierowano wniosek, odmawia przejęcia zainteresowanego, tak aby móc powołać się na naruszenie prawa przyznanego przez art. 8 ust. 2 wspomnianego rozporządzenia, tym bardziej że rozporządzenie to ma na celu zapewnienie pełnego poszanowania praw podstawowych małoletnich bez opieki, zagwarantowanych w art. 7 i 24 Karty.

Natomiast art. 27 ust. 1 tego rozporządzenia nie przyznaje prawa do środka zaskarżenia od takiej decyzji odmownej krewnemu wnioskodawcy zamieszkującemu w państwie członkowskim, do którego skierowano wniosek. Ponadto ani art. 7 i art. 24 ust. 2 Karty, ani art. 8 ust. 2 rozporządzenia Dublin III nie przyznają temu ostatniemu praw, na które

Kryteria i mechanizmy ustalania państwa członkowskiego właściwego dla rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej

mógłby się powołać przed sądem, a tym samym ów krewny nie może także wywodzić prawa do zaskarżenia takiej decyzji na podstawie samego art. 47 Karty.

2.5. Możliwość powołania się na okoliczności zaistniałe po wydaniu decyzji o przekazaniu

Wyrok z dnia 15 kwietnia 2021 r., État belge (Okoliczności zaistniałe po wydaniu decyzji o przekazaniu) (C-194/19, [EU:C:2021:270](#))

Odesłanie prejudycjalne – Rozporządzenie (UE) nr 604/2013 – Ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – Artykuł 27 – Środek zaskarżenia – Uwzględnienie okoliczności zaistniałych po wydaniu decyzji o przekazaniu – Skuteczna ochrona sądowa

H.A., obywatel państwa trzeciego, złożył wniosek o udzielenie azylu w Belgii. Jednakże z uwagi na to, że organy hiszpańskie zgodziły się na jego przejęcie, rzeczony wniosek został oddalony i wydano wobec niego decyzję o przekazaniu do Hiszpanii. Wkrótce potem brat H.A. przybył również do Belgii i złożył tam wniosek o udzielenie azylu. H.A. wniósł w związku z tym skargę na dotyczącą go decyzję o przekazaniu, podnosząc w szczególności, że ich wnioski o udzielenie azylu winny być rozpatrywane łącznie.

Skarga ta została oddalona na tej podstawie, że brat H.A. przybył do Belgii po wydaniu spornej decyzji oraz że okoliczność ta nie mogła zatem zostać uwzględniona przy ocenie zgodności z prawem tej decyzji. H.A. wniósł skargę kasacyjną do Conseil d'État (rady stanu, Belgia), powołując się na naruszenie przysługującego mu prawa do skutecznego środka zaskarżenia wynikającego z rozporządzenia Dublin III⁴⁸ i art. 47 Karty. Niezależnie od kwestii, czy przybycie brata rzeczywiście mogło mieć wpływ na ustalenie państwa członkowskiego odpowiedzialnego za rozpatrzenie złożonego przez H.A. wniosku o udzielenie azylu⁴⁹, do Conseil d'État (rady stanu) należy ocena, czy osoba ubiegająca się o azyl powinna mieć możliwość powołania się na okoliczności zaistniałe po wydaniu dotyczącej jej decyzji o przekazaniu. Conseil d'État (rada stanu) postanowiła zwrócić się do Trybunału z pytaniem w tym względzie.

W wyroku wydanym w składzie wielkiej izby Trybunał orzekł, że prawo Unii⁵⁰ stoi na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu, które przewiduje, że sąd, do którego wniesiono skargę o stwierdzenie nieważności decyzji o przekazaniu, nie może w ramach badania tej skargi uwzględniać okoliczności zaistniałych po wydaniu tej decyzji, które

⁴⁸ Artykuł 27 tego rozporządzenia.

⁴⁹ Zobacz definicja pojęcia „członków rodziny” zawarta w art. 2 lit. g) rozporządzenia Dublin III i w art. 10 tego rozporządzenia.

⁵⁰ Artykuł 27 ust. 1 rozporządzenia Dublin III w związku z motywem 19 tego rozporządzenia i art. 47 Karty.

mają kluczowe znaczenie dla prawidłowego stosowania rozporządzenia Dublin III. Sytuacja jest jednak odmienna, jeżeli ustawodawstwo to przewiduje szczególny środek zaskarżenia, z którego można skorzystać w następstwie zaistnienia takich okoliczności, pod warunkiem że środek ten umożliwia rozpatrzenie ex nunc sytuacji osoby zainteresowanej, którego wynik jest wiążący dla właściwych organów.

Aby dojść do takiego wniosku, Trybunał przypomniał, że rozporządzenie Dublin III⁵¹ przewiduje, iż osoba, wobec której wydano decyzję o przekazaniu, ma prawo wniesienia do sądu skutecznego środka zaskarżenia na tę decyzję oraz że środek ten powinien obejmować w szczególności badanie stosowania tego rozporządzenia. Przypomniał on również, że orzekł już, iż osobie ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej powinien przysługiwać skuteczny i szybki środek zaskarżenia pozwalający jej na powołanie się na okoliczności zaistniałe po wydaniu decyzji o przekazaniu, jeżeli uwzględnienie tych okoliczności ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego stosowania rozporządzenia Dublin III⁵².

Trybunał podkreślił niemniej jednak, że państwa członkowskie nie są zobowiązane do zorganizowania systemu środków zaskarżenia w taki sposób, aby w ramach rozpatrywania środka zaskarżenia umożliwiającego podważenie zgodności z prawem decyzji o przekazaniu zapewnić dochowanie wymogu uwzględnienia takich okoliczności. Prawodawca Unii dokonał bowiem harmonizacji jedynie niektórych przepisów proceduralnych regulujących prawo do wniesienia środka zaskarżenia na decyzję o przekazaniu, a rozporządzenie Dublin III nie precyzuje, czy prawo to oznacza w sposób konieczny, że sąd rozpatrujący sprawę może przeprowadzić badanie ex nunc zgodności z prawem decyzji o przekazaniu. W związku z tym zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej do każdego państwa członkowskiego należy ustanowienie tych przepisów, pod warunkiem że nie są one mniej korzystne niż przepisy normujące podobne sytuacje podlegające prawu krajowemu (zasada równoważności) oraz że praktycznie nie uniemożliwiają lub nie czynią nadmiernie uciążliwym wykonywania uprawnień przyznanych w prawie Unii (zasada skuteczności).

W niniejszej sprawie, co się tyczy w szczególności zasady skuteczności, Trybunał wskazał, że skarga o stwierdzenie nieważności decyzji o przekazaniu, w ramach której sąd rozpatrujący sprawę nie może uwzględniać okoliczności zaistniałych po wydaniu tej decyzji, które mają kluczowe znaczenie dla prawidłowego stosowania rozporządzenia Dublin III, nie zapewnia wystarczającej ochrony sądowej, pozwalającej zainteresowanej osobie na wykonywanie praw, które wywodzi ona z owego rozporządzenia i z art. 47 Karty. Jednakże Trybunał dodał, że taka ochrona może zostać zapewniona w ramach krajowego systemu sądowego, rozpatrywanego jako całość, za pomocą szczególnego

⁵¹ Artykuł 27 ust. 1 i motyw 19 rozporządzenia Dublin III.

⁵² Zobacz wyroki: z dnia 25 października 2017 r., *Shiri* (C-201/16, EU:C:2017:805); z dnia 25 stycznia 2018 r., *Hasan* (C-360/16, EU:C:2018:35).

środka zaskarżenia, odrębnego od środka mającego na celu zapewnienie kontroli zgodności z prawem tej decyzji, który będzie umożliwiał uwzględnienie takich okoliczności. Ten szczególny środek zaskarżenia powinien jednak gwarantować zainteresowanej osobie możliwość doprowadzenia do tego, by właściwe organy wnioskującego państwa członkowskiego nie mogły dokonać jej przekazania w sytuacji, gdy okoliczność, która zaistniała po wydaniu decyzji o przekazaniu, stanowi przeszkodę w jej wykonaniu. Powinien on również zapewniać – jeżeli okoliczność, która zaistniała po wydaniu decyzji o przekazaniu, pociąga za sobą odpowiedzialność wnioskującego państwa członkowskiego za rozpatrzenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej – by właściwe organy tego państwa członkowskiego były zobowiązane do podjęcia wszelkich środków koniecznych do przyjęcia odpowiedzialności tego państwa i rozpoczęcia bez zwłoki badania tego wniosku. Ponadto skorzystanie z tego szczególnego środka zaskarżenia nie może być uzależnione od tego, że zainteresowana osoba została pozbawiona wolności, ani od tego, że wykonanie decyzji o przekazaniu ma nastąpić wkrótce.

TRYBUNAŁ SPRAWIEDLIWOŚCI
UNII EUROPEJSKIEJ

Dyrekcja ds. Badań i Dokumentacji

Marzec 2024 r.